

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА**

Назва факультету: **НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІСТИТУТ
«КАРАЗІНСЬКИЙ БАНКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ»**

Назва кафедри: **Менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій**

Спеціальність: **073 Менеджмент**

Освітня програма: **Менеджмент організацій та адміністрування**

Група: **АМ-22М, денна форма навчання**

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ:
СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ**

здобувача вищої освіти **Лозового Сергія Вячеславовича**

Робота допущена до захисту

Завідувач кафедри
к.е.н., доцент

Н.Л. Морозова

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Г.В. Даудова

м. Харків – 2024

*Виконано
96 балів
Слобода С.К.
Філіпчук О.В.*

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗИНА**

Назва факультету: **НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІСТИТУТ
«КАРАЗІНСЬКИЙ БАНКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ»**

Назва кафедри: **Менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій**

Спеціальність: **073 Менеджмент**

Рівень вищої освіти: **Магістр**

Освітня програма: **Менеджмент організацій та адміністрування**

Група: **АМ-22М, денна форма навчання**

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри
менеджменту, бізнесу та
професійних комунікацій

к.е.н, доцент

Н.Л. Морозова

« » 2024 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ**

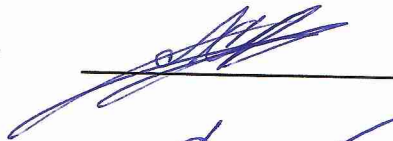
Лозовому Сергію Вячеславовичу

1. Тема роботи: «БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ», керівник роботи: Даудова Галина Володимирівна затверджені наказом від «25» вересня 2024 р. № 4601-5/3045.
2. Строк подання студентом роботи 18.11.2024 р.
3. Перелік питань, які потрібно розробити:
У розділі 1: розглянути банківську діяльність як основу розвитку економіки; визначити призначення та зміст державного регулювання банківської діяльності; навести особливості антикризових заходів для мінімізації ризиків банківництва.
У розділі 2: провести аналіз ризиків, які формують умови банківської діяльності в Україні; оцінити показники фондування банків України; охарактеризувати активи банків України.
У розділі 3: запропонувати інтеграцію ESG-факторів у стратегії управління банківською діяльністю; обґрунтувати заходи з посилення стабільності та інклюзивності банківської системи України; систематизувати ключові завдання розвитку банківської системи України на післявоєнний період.
4. План кваліфікаційної магістерської роботи

№ з/п	Назви розділів роботи
1	Теоретичні засади та сутнісне розуміння банківництва
2	Аналіз показників діяльності банків України
3	Розвиток підходів до вдосконалення управління банківською діяльністю в сучасних умовах

Дата видачі завдання: «25» вересня 2024р.

Студент

С.В. Лозовий

Керівник роботи

Г.В. Даудова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 85 сторінок, 8 таблиць, 16 рисунки, список літератури з 80 найменувань.

Об'єктом дослідження є банківська система України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади, аспекти та підходи щодо дослідження банківської діяльності в контексті її сутності, особливостей та підходів до управління.

Мета роботи – вивчення теоретичних засад та сутнісного розуміння банківництва, оцінювання показників діяльності банків України, а також розвиток підходів до вдосконалення управління банківською діяльністю в сучасних умовах.

Завданнями кваліфікаційної магістерської роботи є:

- розглянуто банківську діяльність як основу розвитку економіки;
- визначено призначення та зміст державного регулювання банківської діяльності;
- наведено особливості антикризових заходів для мінімізації ризиків банківництва;
- проведено аналіз ризиків, які формують умови банківської діяльності в Україні;
- оцінено показники фондування банків України;
- охарактеризовано активи банків України;
- запропоновано інтеграцію ESG-факторів у стратегії управління банківською діяльністю;
- обґрунтовано заходи з посилення стабільності та інклюзивності банківської системи України;
- систематизовано ключові завдання розвитку банківської системи України на післявоєнний період.

За результатами дослідження сформульовані теоретичні та практичні висновки, які не лише систематизують наявну науково-методичну базу в даному напрямі досліджень, а й сприяють реалізації узагальнених пропозицій щодо розробки підходів до вдосконалення банківської діяльності в сучасних умовах.

Одержані результати можуть бути використані в практичній банківській діяльності – при розробці рекомендацій щодо післявоєнного розвитку банківської системи, а також при проведенні досліджень науковцями, які цікавляться даною проблематикою.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи: 2024

Рік захисту кваліфікаційної магістерської роботи: 2024

ABSTRACT

The master's thesis contains 85 pages, 8 tables, 16 figures, a list of references of 80 items.

The object of the study is the banking system of Ukraine.

The subject of research - theoretical and practical principles, aspects and approaches to the study of banking activities in the context of its essence, features and approaches to management.

The purpose of the work is studying the theoretical foundations and essential understanding of banking, evaluating the performance of Ukrainian banks, and developing approaches to improving banking management in modern conditions.

The objectives of the qualifying master's thesis are:

- considered banking as the basis for economic development;
- determined the purpose and content of state regulation of banking;
- outlined the features of anti-crisis measures to minimize banking risks;
- analyzed the risks that shape the conditions for banking in Ukraine;
- assessed the funding indicators of Ukrainian banks;
- characterized the assets of Ukrainian banks;
- proposed the integration of ESG factors into the banking management strategy;
- justified measures to strengthen the stability and inclusiveness of the Ukrainian banking system;
- systematized the key tasks of the development of the Ukrainian banking system for the post-war period.

According to the results of the research, theoretical and practical provisions are formulated, theoretical and practical results that not only systematize the existing scientific research base, but can also become the basis for developing practical tools to improve banking activities in modern conditions.

The obtained results can be used in practical banking activities - when developing recommendations for the post-war development of the banking system, as well as when conducting research by scientists interested in this issue.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи: 2024

Рік захисту кваліфікаційної магістерської роботи: 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУТНІСНЕ РОЗУМІННЯ БАНКІВНИЦТВА	10
1.1. Банківська діяльність як основа розвитку економіки	10
1.2. Державне регулювання банківської діяльності: призначення та зміст	16
1.3. Особливості антикризових заходів для мінімізації ризиків банківництва	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ	35
2.1. Аналіз ризиків, які формують умови банківської діяльності в Україні	35
2.2. Аналіз показників фондування банків України	40
2.3. Аналіз активів банків України	49
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	58
3.1. Інтеграція ESG-факторів у стратегії управління банківською діяльністю	58
3.2. Заходи з посилення стабільності та інклюзивності банківської системи України	64
3.3. Ключові завдання розвитку банківської системи України на післявоєнний період	67
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Головною умовою розвитку будь-якої економіки залишається її спрямованість на задоволення потреб економічних агентів. Значна роль в цьому процесі належить дієвій та функціонально ефективній банківській системі, яка повинна забезпечити безперебійну роботу всього ринкового механізму. Тільки стабільна та надійна банківська система – запорука сталої взаємодії всіх учасників економіки та забезпечення економічного розвитку.

Проблеми у розвитку економіки України, з якими вона зіткнулась с початку повномасштабного вторгнення, ставлять перед фінансово-кредитною системою нові завдання, реалізація яких значною мірою результат післявоєнного розвитку. Серед яких: зменшення кількості неефективних банків, підвищення рівня фінансової стабільності та надійності банків, зменшення зростаючого обсягу непрацюючих кредитів та інші.

Воєнний стан сповільнює розвиток фінансово-банківської системи, фінансового сектору, але ситуація в банківському секторі досить стабільна, банки продовжують надавати виконувати покладені на них функції, надавати послуги та обслуговувати юридичних та фізичних осіб.

Розуміння загальних тенденцій та особливостей розвитку, які мають зараз мають місце, важливо для прийняття адекватних управлінських рішень, спрямованих на забезпечення результату від реалізації пакету післявоєнних реформ.

Проведення дослідження з представленої теми було реалізовано на основі узагальнення, осмислення та систематизації результатів наукових праць та практичних доробок провідних українських науковців, серед яких – Барановський О.І., Мороз А.М., Вовчак О.Д., Епіфанов А.О., Довгань Ж.І. та багатьох інших. Ці питання не залишають поза науковою увагою й зарубіжні дослідники, серед яких – Боріо С., Крокетт А., Якобсон Т., Мінські Ф., Шиназі Д. та багато інших. Праці, присвячені дослідженню особливостей розвитку банківництва – завжди актуальні та цікаві. Але динамічність розвитку фінансово-

банківських систем та постійні зовнішні та внутрішні впливи – свідчать про необхідність постійних досліджень для науково-практичного розвитку цього питання. Саме ці особливості зумовили необхідність проведення даного дослідження, зумовили його мету, завдання та зміст.

Мета роботи – вивчення теоретичних засад та сутнісного розуміння банківництва, оцінювання показників діяльності банків України, а також розвиток підходів до вдосконалення управління банківською діяльністю в сучасних умовах.

Досягнення сформульованої мети визначило реалізацію наступних завдань дослідження:

- розглянуто банківську діяльність як основу розвитку економіки;
- визначено призначення та зміст державного регулювання банківської діяльності;
- наведено особливості антикризових заходів для мінімізації ризиків банківництва;
- проведено аналіз ризиків, які формують умови банківської діяльності в Україні;
- оцінено показники фондування банків України;
- охарактеризовано активи банків України;
- запропоновано інтеграцію ESG-факторів у стратегії управління банківською діяльністю;
- обґрунтовано заходи з посилення стабільності та інклюзивності банківської системи України;
- систематизовано ключові завдання розвитку банківської системи України на післявоєнний період.

Об'єкт дослідження – банківська система України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади, аспекти та підходи щодо дослідження банківської діяльності в контексті її сутності, особливостей та підходів до управління.

Розкриття змісту даного дослідження проводилось з використанням

загальних та спеціальних методів дослідження, а саме: графічного методу, методів системно-структурного та порівняльного аналізу; методів наукової абстракції, класифікації, системного узагальнення; методів статистичного і економічного аналізу та інших методів.

Наукова новизна кваліфікаційної магістерської роботи полягає в проведенні ґрунтовного теоретико-прикладного аналізу базових засад банківської діяльності, а також оцінюванні показників та особливостей діяльності банків України в період воєнного стану, що надає можливість використовувати її результати в якості відповідного практичного інструменту.

Це важливе питання – достатньо врегламентоване відповідними регуляціями: як національними, так і міжнародними, які постійно адаптують свої складові відповідно до зовнішніх та внутрішніх змін реалізації банківництва в Україні..

Інформаційна база даного дослідження – статистичні та наукові джерела Національного банку України, міжнародних регуляторів з цього питання, дані фінансової звітності банківських установ.

Реалізація теоретичних та практичних результатів, наведених в даній магістерській роботі, сприятиме забезпеченню комплексного погляду на дану проблематику, а також цілком може бути застосована в якості «дорожньої карти» для тих, хто цікавиться даним питанням.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУТНІСНЕ РОЗУМІННЯ БАНКІВНИЦТВА

1.1. Банківська діяльність як основа розвитку економіки України

Банківська система – основа функціонування та розвитку економіки. Вона забезпечує фінансові ресурси, необхідні для підприємницької діяльності, розвитку інфраструктури, підтримки населення і створення робочих місць. Розвиток економіки будь-якої країни напряму залежить від стану та стабільності банківської системи, оскільки банки виступають як посередники у перерозподілі капіталу між інвесторами і позичальниками. В умовах глобалізації, нестабільності світових ринків та економічних та політичних викликів банківська система України опинилася в центрі важливих змін, що потребують всебічного аналізу та адаптації до сучасних умов.

Банківська діяльність в Україні виконує критичні функції, підтримуючи економічну активність та фінансову стабільність. Станом на сьогодні, банківський сектор є однією з найбільших складових фінансової системи України та представлений як державними, так і приватними установами, що забезпечують широкий спектр послуг. Банки відіграють ключову роль у залученні капіталу, кредитуванні бізнесу, наданні платіжних послуг та підтримці надійної грошово-кредитної політики. Відповідно, стабільність та ефективність діяльності банківської системи значною мірою визначають тренди економічного розвитку країни, інвестиційний клімат і рівень довіри до фінансової системи.

Важливість банківської діяльності для економіки України проявляється через функції, що виконує банківська система, основні з яких представлені на рис. 1.1.

Розглянемо їх детальніше та охарактеризуємо важливість в межах обраної для кваліфікаційної роботи теми.

Функція мобілізації та розподілу капіталу полягає в тому, що банки акумулюють вільні грошові кошти громадян і компаній, які потім

спрямовуються у вигляді кредитів на інвестування та підтримку господарської діяльності, сприяючи економічному розвитку.

Джерело: узагальнено за матеріалами [1, 2].

Рис. 1.1. Основні функції банківської системи

Кредитування є одним із головних інструментів банків, що дозволяє підприємствам отримувати доступ до фінансових ресурсів для здійснення операційної діяльності, розширення бізнесу або фінансування інвестиційних проектів. Ця функція відіграє значну роль у стимулюванні економічного зростання, розвитку бізнесу, підтримці споживчого попиту та створенні нових робочих місць.

Саме банківська система забезпечує досягнення стабільності національної валюти та контролю за інфляційними процесами через грошово-кредитну політику, зокрема через інструменти, що використовуються Національним банком України (НБУ) [3]. Саме банківська система – «майданчик», на якому «зустрічаються» всі «гравці» ринку – банки, фірми, населення, держава – щоб вирішити всі поточні питання щодо забезпечення безперервності господарського обороту: як на рівні окремих економічних агентів, так і на макроекономічному рівні.

Функція надання платіжних послуг є не менш важливою, оскільки саме вона забезпечує зв'язок між економічними агентами шляхом створення швидкого і безпечного обігу грошових коштів. Платіжні послуги полегшують виконання фінансових операцій між підприємствами, державою та громадянами, сприяючи розвитку економіки та поліпшенню якості життя. З огляду на зростаючу роль цифрових технологій, ця функція буде надалі розвиватися, інтегруючи новітні рішення для забезпечення ще більшої ефективності платіжних послуг.

Консультаційні послуги – важлива функція банківської системи, яка надає клієнтам банків професійні консультації, рекомендації та підтримку у фінансових питаннях. Саме вони – запорука ефективного використання фінансових ресурсів, що забезпечує необхідний напрям розвитку економіки країни в цілому.

До того, як зайняти достойне місце в світовому фінансовому просторі, банківська система України пройшла складний шлях, який можна узагальнити в основних етапах її розвитку. Першим з таких етапів доцільно виділити період трансформацій (1990-ті роки). Після здобуття незалежності в 1991 році, Україна перейшла від командно-адміністративної до ринкової економіки. Це перетворення супроводжувалося глибокими змінами в банківському секторі, зокрема приватизацією банків і збільшенням ролі комерційних банків. На цьому етапі країна зіткнулася з проблемами фінансової нестабільності, високої інфляції та відсутністю чіткої нормативної бази для банківської діяльності [4].

З початком 2000-х років спостерігалось значне зростання банківського сектора. Уряди впроваджували стабілізаційні заходи, спрямовані на розвиток ринкової економіки, включаючи капіталізацію банків і залучення іноземного капіталу. Це сприяло зростанню конкуренції серед банківських установ і збільшенню рівня довіри до банківської системи серед населення та бізнесу [5].

Серйозний вплив на українські банки мала глобальна фінансова криза. Криза спричинила падіння ліквідності, зростання кредитних ризиків і зниження довіри населення до банків [6]. Чимало банків опинилися на межі банкрутства або повністю припинили свою діяльність, що призвело до посилення регулювання та впровадження додаткових заходів контролю з боку НБУ [7].

Покращити складну ситуацію допомогли реформи НБУ та вчинені стабілізаційні заходи. Після кризи 2014-2015 років НБУ почав активно впроваджувати реформи, спрямовані на стабілізацію банківського сектору [8]. Зокрема, були запроваджені підвищені вимоги до капіталізації банків, реформа регуляторної бази і посилення контролю за діяльністю банків. Ці заходи допомогли відновити довіру до банківської системи та залучити додаткові іноземні інвестиції [9].

Початок повномасштабної війни у 2022 році спричинив чергову хвилю викликів для банківської системи України. Багато банківських відділень були закриті, що призвело до зниження фінансової доступності для населення в регіонах, де відбуваються бойові дії. У відповідь на виклики, НБУ та комерційні банки почали впроваджувати заходи для забезпечення фінансової стабільності: відкриття відділень в безпечних регіонах, надання можливості онлайн-обслуговування та підтримка міжнародних ініціатив для допомоги економіці країни. Більш детально особливості банківської діяльності в умовах війни будуть розглянуті в підрозділі 1.3.

В узагальненому вигляді вищенаведені етапи розвитку банківської системи України з врахуванням впливу зміни у зовнішньому середовищі, основних напрямків розвитку та з виділенням ключових проблем в кожний історичний період представлено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Основні етапи розвитку банківської системи України

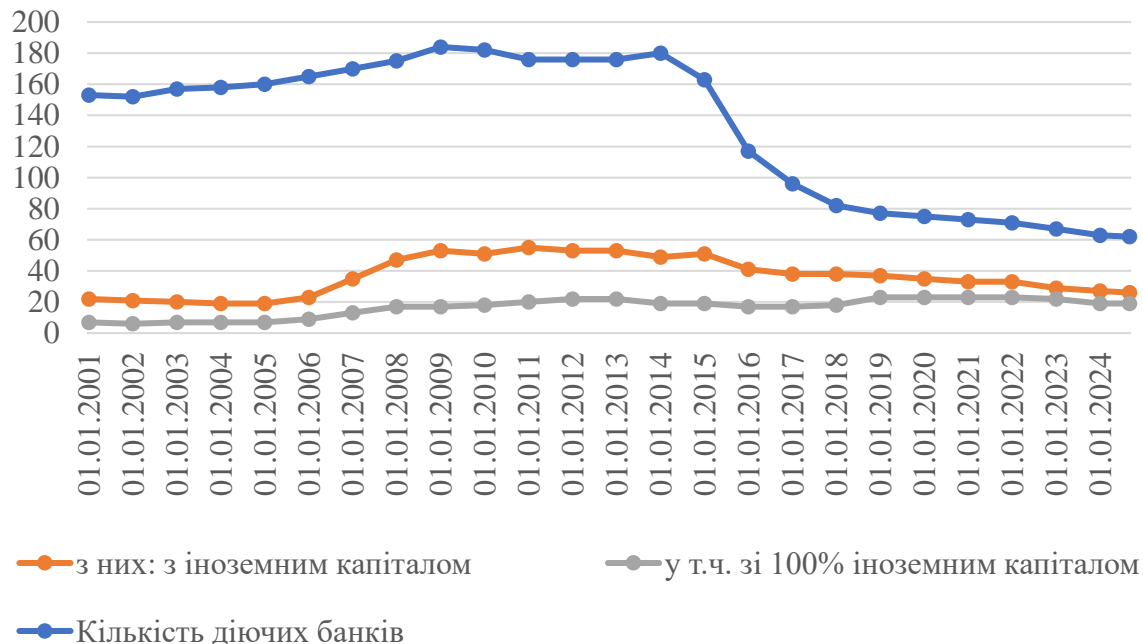
Назва етапу та часові межі	Основні характеристики зовнішнього середовища	Основні напрямки розвитку банківської діяльності	Основні проблеми банківської діяльності того періоду
2	3	4	5
Період трансформацій (1991-1999 рр.)	Перехід від планової до ринкової економіки, політична та економічна нестабільність	Створення національної банківської системи, приватизація державних банків	Висока інфляція, недостатність регулятивної бази, низький рівень довіри до банків
Стабілізація і зростання (2000-2007 рр.)	Економічне зростання, стабільність національної валюти, притік іноземного капіталу	Розвиток кредитування, капіталізація банків, вихід на ринок іноземних банків	Недостатність ризик-менеджменту, надмірна заборгованість у деяких секторах
Глобальна фінансова криза (2008-2009 рр.)	Світова економічна криза, зниження попиту на кредити, відтік іноземного капіталу	Рефінансування банків, зміцнення регулятивних вимог, реструктуризація боргів	Ліквідність, падіння довіри, банкрутства, скорочення обсягу кредитування
Відновлення та стабілізація (2010-2013 рр.)	Повільне відновлення економіки, стабілізація фінансового ринку, зростання конкуренції	Залучення нових інвесторів, розвиток корпоративного і роздрібного банкінгу	Висока частка проблемних кредитів, повільне економічне зростання
Економічна криза (2014-2015 рр.)	Політична нестабільність, анексія Криму, військовий конфлікт на Донбасі	Державна підтримка банків, посилення регуляторних заходів, ліквідація неплатоспроможних банків	Девальвація гривні, втрати активів у Криму та на Донбасі, відтік депозитів, нестача капіталу
Посткризове відновлення (2016-2019 рр.)	Макроекономічна стабілізація, адаптація до нових політичних реалій, збільшення прозорості	Діджиталізація, активне впровадження фінансових технологій, стабілізація депозитної бази	Високий рівень проблемних кредитів, залежність від зовнішніх запозичень
Банківська реформа та криза COVID-19 (2020-2021 рр.)	Пандемія COVID-19, посилення регуляторних вимог, зростання безробіття	Розвиток дистанційних банківських послуг, підтримка підприємництва, реформи у сфері комплаєнсу	Зменшення прибутковості, необхідність адаптації до онлайн-режимів, ризик ліквідності

Продовження табл. 1.1

2	3	4	5
Військовий період (2022 - теперішній час)	Військовий конфлікт, мобілізація ресурсів для підтримки економіки, міжнародна підтримка	Стабілізація банківської системи, впровадження військових облігацій, посилення кібербезпеки	Фінансові втрати, дефіцит капіталу, ризик знецінення активів, складні умови роботи у зоні бойових дій

Джерело: узагальнено автором на основі [10, 11, 12, 13].

На 01.10.2024 року банківська система України включає 63 банківських установи (рис. 1.2), серед яких є державні, комерційні та іноземні банки. Стрімка динаміка кількості банків напряму пов'язана з розглянутими вище етапами розвитку банківської системи, тому не потребує подальшого пояснення. Позитивною є відносна стабілізація кількості банків, яку ми спостерігаємо протягом останніх років. Вона вказує на консолідацію банківського сектору.

Джерело: побудовано за матеріалами [14].

Рис. 1.2. Динаміка кількості діючих банків в Україні

Варто звернути увагу на динаміку кількості банків з іноземним капіталом (див. рис. 1.2), адже залучення іноземних інвестицій завжди було важливим фактором розвитку банківської системи України. Інтерес іноземних інвесторів до банківського сектору України під час його становлення та розвитку зростав завдяки покращенню макроекономічної стабільності та сприятливому діловому середовищу [15]. Це дозволило банкам збільшувати капітал і розширювати спектр фінансових послуг. Щодо державних банків, то на сьогодні, основними в Україні є ПриватБанк і Ощадбанк, що контролюються урядом і відіграють значну роль у забезпеченні фінансової стабільності.

Банківський сектор знаходиться під контролем Національного банку України, котрий визначає основні напрями регулювання та розвитку системи, впроваджуючи різноманітні реформи для посилення стабільності та конкурентоспроможності банківської системи. Як, наприклад, впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, таких як IFRS 9, що дозволило поліпшити якість фінансової звітності та знизити ризики.

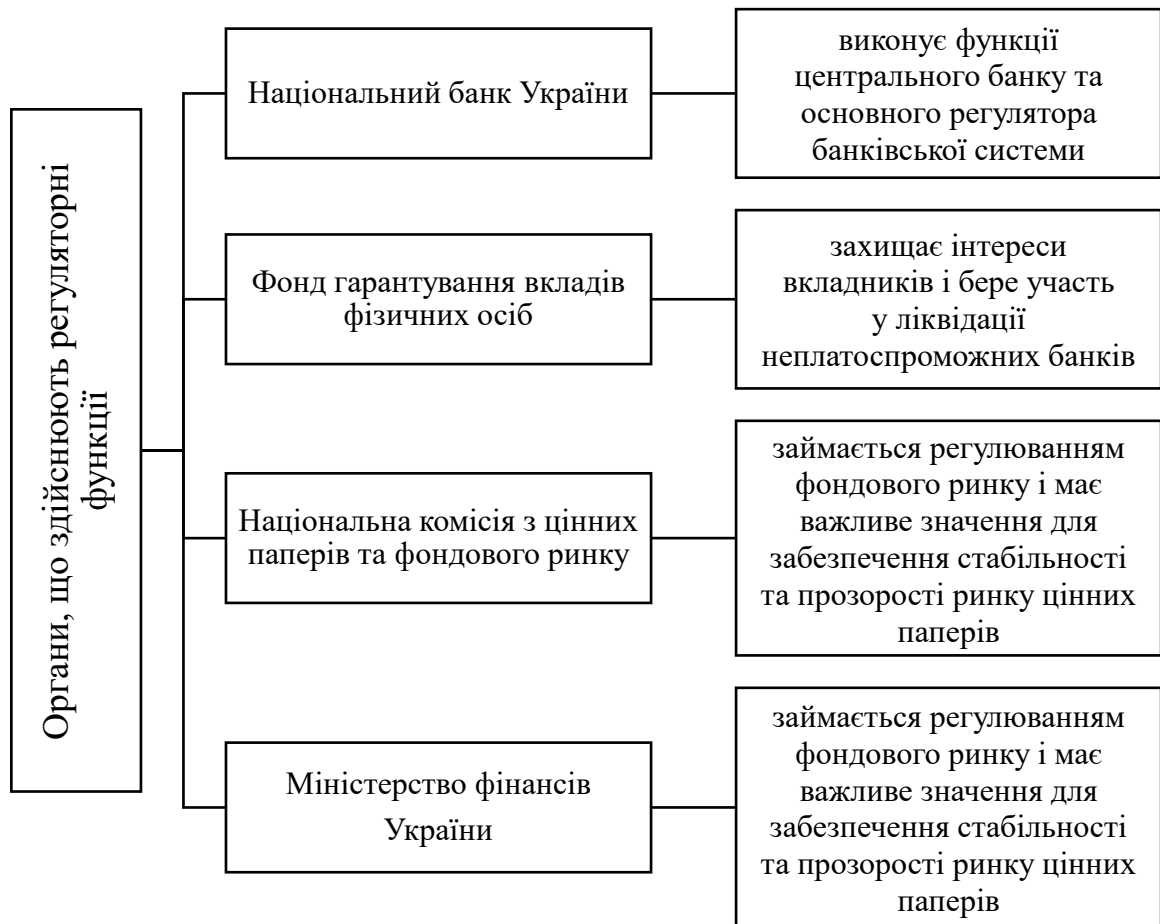
Отже, банківська діяльність є одним із ключових компонентів фінансової системи України, забезпечуючи функціонування економіки шляхом надання фінансових послуг населенню, бізнесу та уряду. Як посередник між вкладниками та позичальниками, банківська система сприяє ефективному розподілу фінансових ресурсів, підтримці стабільності грошового обігу та забезпеченню кредитування для підприємств різних галузей. Функціонування банків відіграє важливу роль у стимулюванні економічного зростання, оскільки банки не лише акумулюють капітал, але й сприяють його спрямуванню в найперспективніші сектори економіки.

1.2. Державне регулювання банківської діяльності: призначення та зміст

Регуляторна система для банківського сектору відіграє ключову роль у підтримці економічної стабільності та забезпеченні ефективного

функціонування всіх банківських установ. Основною метою регуляторної системи є забезпечення стабільності, прозорості та справедливості фінансового середовища, що сприяє захисту прав інвесторів, вкладників і споживачів фінансових послуг.

Органи, що здійснюють регуляторні функції у фінансовій сфері, представлені на рис. 1.3.

Джерело: узагальнено за матеріалами [16, 17].

Рис. 1.3. Органи, що здійснюють регуляторні функції у фінансовій сфері

НБУ є головним регулятором банківської системи України, відповідальним за формування та впровадження грошово-кредитної політики, забезпечення стабільності національної валюти, регулювання та нагляд за діяльністю банків. Основні його функції наведені в табл. 1.2.

Основні функції Національного банку України

Назва функції	Характеристика
Встановлення грошово-кредитної політики	НБУ розробляє і впроваджує стратегію розвитку грошово-кредитної політики, спрямовану на забезпечення стабільності національної валюти та контроль інфляції. Згідно з цим, НБУ визначає основні напрями монетарної політики і приймає рішення щодо ключових процентних ставок, рівня резервування для банків тощо/
Регулювання діяльності банків	НБУ відповідає за встановлення нормативів та стандартів для банків, таких як вимоги до капіталізації, ліквідності, ризиків. Він здійснює нагляд за виконанням банками цих вимог, що забезпечує їхню надійність і стабільність.
Контроль за платіжною системою	НБУ регулює та забезпечує функціонування платіжної інфраструктури в Україні, включаючи розробку стандартів для банківських переказів, контролює діяльність платіжних систем і встановлює правила проведення фінансових операцій/
Ліцензування та нагляд	НБУ здійснює ліцензування банківської діяльності, що передбачає оцінку дотримання банками певних критеріїв, таких як фінансова стабільність і прозорість. Крім того, він проводить регулярний нагляд за діяльністю банків, включаючи проведення перевірок та аналіз звітності для оцінки фінансового стану банків.
Валютне регулювання	НБУ контролює валютний ринок, встановлює обмеження на операції з іноземною валютою та здійснює регулювання міжбанківського валютного ринку. Це дозволяє забезпечити стабільність курсу національної валюти.

Джерело: узагальнено за матеріалами [18, 19].

Законодавчо повноваження НБУ визначені в кількох ключових документах:

- Закон України «Про Національний банк України» [20], який визначає основні функції, завдання, структуру та повноваження НБУ;

- Закон України «Про банки і банківську діяльність» [21], який регламентує умови функціонування банків, їх реєстрацію, ліцензування та контроль НБУ за їхньою діяльністю;

- Закони «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [22] та «Про валютне регулювання і валютний контроль» [23], які визначають регуляторні повноваження НБУ у сфері платіжних систем і контролю за валютними операціями.

В свою чергу, НБУ також розробляє і приймає нормативно-правові акти, які мають обов'язковий характер для всіх банків і регулюють конкретні аспекти їхньої діяльності.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) був створений для захисту прав вкладників і забезпечення стабільності банківської системи через гарантування повернення вкладів у разі неплатоспроможності банку. Цей орган відіграє важливу роль у зміцненні довіри до банківського сектору.

Фонд забезпечує відшкодування коштів вкладникам банків, що визнані неплатоспроможними. На період дії воєнного стану та ще три місяці після скасування вкладникам гарантується повернення повної суми розміщених в банках коштів та нарахованих відсотків. Після цього максимальна сума відшкодування складатиме до 600 тис. грн. [24]. Це дозволяє вкладникам уникнути значних фінансових втрат у разі банкрутства банків, що, в свою чергу, підвищує загальний рівень довіри до банківської системи. Крім того, Фонд контролює процеси ліквідації неплатоспроможних банків, забезпечуючи ефективне розпорядження їхніми активами та розрахунки з кредиторами.

Фонд тісно співпрацює з НБУ, отримуючи від нього інформацію про стан банківської системи, а також рекомендації щодо управління фінансовими активами проблемних банків. Фонд взаємодіє з іншими державними органами, такими як Міністерство фінансів, для узгодження фінансової політики та зменшення бюджетних витрат, що можуть виникати через банкрутство банків.

В регулюванні банківської діяльності також бере участь Міністерство фінансів України (МФУ), яке займає важливе місце у фінансовій системі, здійснюючи бюджетне планування, контроль над державним боргом і розробляючи фіскальну політику [25]. У сфері банківського регулювання його завданням є узгодження економічної політики з фінансовою та бюджетною, що дозволяє забезпечити макроекономічну стабільність та сприяти економічному зростанню. Міністерство також взаємодіє з НБУ та ФГВФО, забезпечуючи ефективний розподіл державних фінансів і контроль над бюджетними видатками, що пов'язані з підтримкою банківської системи.

Також необхідно розглянути Антимонопольний комітет України (АМКУ), який забезпечує регулювання конкуренції в банківському секторі. Його завдання полягає у виявленні антиконкурентних дій та запобіганні монополізації ринку. Комітет контролює процеси злиття і поглинання банків, що дозволяє уникнути концентрації банківських активів у руках невеликої кількості гравців і, як наслідок, забезпечує рівні умови для всіх учасників ринку.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) виконує функції регулятора у сфері фондового ринку, що також впливає на банківську систему. Вона контролює випуск і обіг цінних паперів, встановлює стандарти для банків, які здійснюють операції з цінними паперами, і забезпечує прозорість ринку [26]. Це сприяє підвищенню довіри інвесторів до банківської системи і розвитку нових фінансових інструментів.

Отже, регуляторна система у фінансовому секторі України має багаторівневу структуру, яка дозволяє ефективно контролювати як діяльність банківських установ, так і інших учасників фінансового ринку. Основними завданнями регуляторних органів є нагляд за дотриманням законодавства, впровадженням нормативних актів і забезпеченням прозорості діяльності фінансових установ [27].

Завдяки банківському регулюванню держава переважно здійснює нагляд за:

- рівнем капіталізації (через встановлення вимог до мінімального рівня власного капіталу, що дозволяє знижувати ризики банкрутства і підвищувати стійкість банків до можливих втрат);
- платоспроможністю і ліквідністю банків (через забезпечення ліквідності, яке є критичним для виконання банками своїх зобов'язань перед клієнтами. Регулятори вимагають від банків підтримання певного рівня резервів і ліквідних активів);
- фінансовою прозорістю (через регуляторні вимоги, які сприяють підвищенню рівня звітності, що дозволяє підвищувати довіру клієнтів до банків).

Розглянемо основні інструменти і методи регулювання банківської діяльності, які забезпечують стабільність банківської системи, та які поділяються на: прямі, непрямі та методи мікро- та макропруденційного регулювання [28]. Таблиця 1.3 розкриває основні інструменти та методи регулювання банківської діяльності з розподілом за характеристиками та аспектами застосування:

Таблиця 1.3

Порівняльна характеристика основних інструментів та методів регулювання банківської діяльності

Назва інструменту регулювання	Характеристика інструменту	Особливості застосування	Переваги	Недоліки
1	1	3	4	5
Прямі методи регулювання				
Ліцензування банків та їх діяльності	Видача дозволу на проведення банківських операцій після оцінки відповідності вимогам НБУ	Застосовується для контролю за доступом до ринку нових банків, перевірка фінансової надійності	Захищає споживачів, підвищує якість банківських послуг	Може обмежувати конкуренцію
Вимоги до капіталу та резервів	Встановлення мінімальних капітальних вимог для забезпечення стійкості банків	Вимагається від банків зберігати капітал, який покриває ризики	Підвищує стійкість банків до фінансових криз	Може обмежувати можливості для інвестицій
Норми ліквідності	Мінімальні вимоги до ліквідних активів банків для покриття короткострокових зобов'язань	Застосовується для забезпечення можливості банків виконувати зобов'язання	Запобігає кризам ліквідності, підвищує довіру	Обмежує активність банків, знижує прибутковість
Процентна політика	Регулювання процентних ставок для впливу на кредитування та економічну активність	Впливає на вартість кредитів та заощаджень	Контролює інфляцію, стимулює економіку	Вплив може бути повільним, залежить від зовнішніх факторів

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4	5
Непрямі методи регулювання				
Встановлення обов'язкових резервів	Вимога зберігати частину депозитів в резерві для забезпечення ліквідності	Забезпечує стабільність і контроль над пропозицією грошей	Знижує ризик банкрутства банків	Обмежує можливості банків для кредитування
Інтервенції на валютному ринку	Прямі операції НБУ з купівлі чи продажу валюти для регулювання курсу гривні	Застосовується для стабілізації валютного курсу в кризових ситуаціях	Сприяє зниженню інфляції, стабілізує ринок	Вимагає значних резервів, може призвести до витрат
Мікро- та макропруденційне регулювання				
Мікропруденційне регулювання	Контроль за ризиками та стійкістю окремих банків через капітал та ліквідність	Нагляд за фінансовою стабільністю окремих банківських установ	Забезпечує стабільність окремих банків	Вимагає багато ресурсів, не запобігає системним кризам
Макропруденційне регулювання	Вплив на стійкість всієї фінансової системи через контроль за системними ризиками	Виявлення та запобігання ризиків, що загрожують економіці в цілому	Запобігає системним кризам, забезпечує стабільність	Може бути важко передбачити всі можливі ризики
Системне стрес-тестування	Оцінка стійкості банківської системи до негативних сценаріїв	Використовується для визначення готовності банків до шоків ситуацій	Дозволяє виявити слабкі місця у фінансовій системі	Результати залежать від припущень та моделювання
Контрциклічний капітальний буфер	Додаткові капітальні вимоги під час економічного підйому для підготовки до можливого спаду	Забезпечує стійкість банків до циклічних змін економіки	Знижує ризик системних криз, стабілізує економіку	Знижує прибутковість у періоди економічного зростання

Джерело: узагальнено автором з використанням [29, 30, 31, 32, 33].

Мата державного регулювання банківської діяльності – не лише захист інтересів вкладників і кредиторів, але й всебічне сприяння забезпеченню стабільності банківської системи як основного механізму перерозподілу

фінансових ресурсів в економіці. Завдяки ефективному використанню цих підходів НБУ може контролювати кредитні, ліквідні та операційні ризики банків, сприяти стабільності курсу гривні, а також забезпечувати стійкість фінансової системи навіть у періоди економічної невизначеності.

Отже, державне регулювання банківської системи України базується на діяльності ключових державних органів, кожен з яких відіграє вагомий роль у забезпеченні фінансової стабільності банківської системи. НБУ, як головний регулятор, відповідає за грошово-кредитну політику та контроль за діяльністю банків. ФГВФО забезпечує захист вкладників і допомагає у ліквідації неплатоспроможних банків, а інші органи, такі як МФУ, АМКУ та ДКЦПФР, здійснюють додаткові функції, що сприяють створенню сприятливого фінансового середовища та забезпеченню конкуренції. Загалом, спільна діяльність цих установ дозволяє підтримувати фінансову стабільність, ефективність, надійність банківської системи та стимулювати економічний розвиток України.

Банківське регулювання є важливою складовою фінансової політики держави, оскільки банки виконують ключові функції в економіці, зокрема акумулювання заощаджень, розподіл капіталу, надання кредитів і забезпечення платіжного обігу. Банківська система є важливим посередником між інвесторами і споживачами фінансових ресурсів, а її ефективність безпосередньо впливає на фінансову стабільність держави. Заходи, спрямовані на зміцнення банківської системи, запобігання фінансовим злочинам та забезпечення прозорості, сприяють формуванню довіри з боку громадськості та вкладників. Продовження вдосконалення регуляторних механізмів залишатиметься важливим завданням у забезпеченні стабільності та розвитку фінансової системи країни.

1.3. Особливості діяльності банків України в сучасних умовах

У попередніх підрозділах ми детально розглянули потужний потенціал і інноваційний розвиток банківської системи України, яка здатна ефективно

адаптуватися до змінюваних умов ринку. Її стійкість, впровадження сучасних технологій та розширення спектру фінансових послуг свідчать про те, що українські банки можуть бути надійними партнерами для бізнесу та населення. Проте, на жаль, з початком війни банківська система зіткнулася з новими складними викликами, які потребують термінового реагування та адаптації. Ці виклики, включаючи фінансові втрати, зниження ліквідності та ризики неплатоспроможності, вимагають перегляду стратегій та підходів до управління. Розглянемо ці виклики детальніше та визначимо, як банківський сектор може впоратися з ними в умовах війни.

В першу чергу, війна принесла банківському сектору України значні фінансові виклики, що негативно впливають на його стабільність та здатність забезпечувати ліквідність.

Банки зазнали значних фінансових втрат через зменшення дохідності активів, а також збільшення рівня безнадійних кредитів. Унаслідок бойових дій, багато підприємств призупинили діяльність або втратили свої потужності, що зменшило їхню платоспроможність. Це зумовило стрімке зростання рівня проблемних кредитів у портфелях банків [34]. Банки були змушені створювати додаткові резерви під сумнівні кредити, що суттєво зменшило їх прибутковість та обмежило можливості для кредитування.

Також зменшилися обсяги операцій з надання послуг, таких як обслуговування карткових рахунків, міжнародні перекази та валютні операції. Під час війни зниження доходів банків відбулося через обмеження на валютні операції, втрату клієнтів та закриття банківських відділень у зоні бойових дій [35].

Питання ліквідності стали критичними, оскільки війна призвела до відтоку коштів з депозитів, особливо з рахунків у національній валюті [36]. Громадяни та компанії в умовах невизначеності знімають кошти, щоб забезпечити себе готівкою, на випадок ескалації або блокування банківської системи. Цей відтік коштів знижує обсяг доступних ресурсів у банків, які потрібні для підтримки поточних операцій та кредитування.

Додатково, через нестабільну економічну ситуацію та обмеження валютних операцій, банки втрачають доступ до міжнародних ринків капіталу [37]. Це поглиблює проблему ліквідності, оскільки зростає потреба в залученні валютних коштів для підтримки обсягів міжнародних платежів та обслуговування кредитів.

Серйозною загрозою для багатьох банків стала неплатоспроможність, особливо для тих, що мали значну кількість клієнтів у зонах бойових дій або були тісно пов'язані з галузями, які найбільше постраждали від війни (агросектор, металургія, машинобудування). Клієнти таких банків стали не в змозі вчасно виконувати свої кредитні зобов'язання, що збільшило ризик дефолту [38]. У результаті, деякі банки опинились під загрозою неплатоспроможності та потребували рекапіталізації або підтримки з боку Національного банку України.

Багато банків втратили доступ до своїх активів у регіонах, що постраждали від військових дій. У зв'язку з активними бойовими діями в східних та південних областях України, банки зіткнулися з фізичною втратою своїх відділень, банкоматів, терміналів самообслуговування, а також інших об'єктів інфраструктури. Це означає не тільки втрату капіталу, але й зменшення доступності банківських послуг для місцевого населення. Системи забезпечення безпеки не завжди можуть захистити банківські об'єкти від руйнувань, що спричинило збитки у вигляді втрати фізичних активів.

Крім того, банки мають значні активи, пов'язані з підприємствами, що розташовані в зонах бойових дій, та не можуть оцінити стан цих активів, що ускладнює управління ризиками [39]. Частина таких активів є інвестиціями в нерухомість, обладнання та інші довгострокові активи, які стають недоступними для обслуговування та оцінки.

Блокування фінансових потоків є ще одним серйозним наслідком війни для банків. Затримки та перебої в обробці платежів виникають через труднощі з логістикою та проблеми в системах комунікацій. У деяких випадках обмежується або навіть блокується доступ до банківських рахунків для клієнтів, які перебувають у зонах активних бойових дій.

Банки змушені вводити обмеження на здійснення транзакцій, особливо на міжнародні платежі, щоб уникнути витоку капіталу. Водночас, запроваджуються спеціальні заходи для здійснення переказів гуманітарної допомоги та фінансування оборонних потреб. У багатьох випадках банківська система України вимушена працювати з обмеженими можливостями для обслуговування платежів у зонах бойових дій або на окупованих територіях [40].

Бойові дії, які ведуться зараз у відповідних регіонах, значною мірою впливають на фізичний стан клієнтів (який знаходиться на межі постійного стресу) та зумовлені ним фінансові рішення (часто - помилкові). Невизначеність та страх за майбутнє стимулюють громадян зберігати кошти в готівці, а також здійснювати перекази за кордон, деякі клієнти повністю переходять на обслуговування в іноземних банках. Люди, що втратили роботу або дохід через війну, часто не в змозі обслуговувати свої кредити, що додатково створює ризики для банків.

Крім того, багато клієнтів і досі переживають втрату довіри до банківської системи, оскільки війна створює ризик фізичної втрати своїх коштів та обмеження доступу до послуг [41]. Це призводить до масових закриттів рахунків і переведення коштів у надійніші активи, такі як золото або нерухомість, або ж зберігання коштів у доларах та євро за кордоном.

До речі, банківський персонал, який працює в умовах війни, також перебуває під психологічним тиском. У багатьох регіонах працівники банків вимушені працювати у небезпечних умовах, а дехто втратив житло або був змушений змінити регіон проживання та роботи. Крім того, працівники банків стикаються з додатковим емоційним навантаженням у зв'язку з обслуговуванням клієнтів, які перебувають у стані стресу [42]. Це створює також значне навантаження на психологічний стан персоналу та знижує ефективність їх роботи. Щоб підтримати працівників, банки пропонують психологічну допомогу, проводять тренінги з управління стресом та забезпечують гнучкі умови праці. Деякі банки також підтримують своїх працівників матеріально,

надаючи одноразові виплати або компенсуючи витрати на евакуацію та переселення.

Основні виклики, з якими стикаються банки під час війни, узагальнені в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Основні виклики для українських банків під час війни

Вид виклику	Характеристика	Основні аспекти	Вплив виклику на діяльність банків
Фінансові виклики	Зниження ліквідності, підвищення ризику неплатоспроможності, проблемні кредити	Зниження ліквідності, проблемні кредити, додаткові витрати на стабілізацію	Ускладнення основних операцій, підвищення процентних ставок, зниження доходів банку
Операційні виклики	Закриття відділень у зонах бойових дій, проблеми з інфраструктурою та доступом до послуг	Безпека відділень та персоналу, переміщення банкоматів, збої в обслуговуванні	Зниження довіри клієнтів, обмежений доступ до фінансових послуг, можливі втрати клієнтської бази
Технологічні виклики	Підвищення ризиків кібератак, необхідність посилення кібербезпеки	Кіберзлочини, захист клієнтських даних, проблеми з цифровою інфраструктурою	Втрата довіри, збільшення витрат на безпеку, ускладнений доступ до онлайн-банкінгу
Кадрові виклики	Евакуація та підтримка персоналу, дистанційна робота, зниження мотивації	Евакуація та віддалена робота, психологічна підтримка, утримання кадрів	Зниження продуктивності, можливі втрати професійних кадрів, підвищені операційні витрати
Соціальні виклики	Підтримка постраждалих клієнтів, співпраця з благодійними організаціями, соціальна відповідальність	Фінансова підтримка постраждалих, соціальні ініціативи, збереження довіри та репутації	Зростання навантаження на систему, ризик втрати фінансової стійкості через соціальні зобов'язання
Регуляторні виклики	Дотримання нових вимог, введених центральним банком, контроль валютних операцій	Виконання вимог НБУ, контроль валютних операцій, адаптація до зміни політики	Підвищення операційних витрат, ускладнене прийняття рішень, вплив на гнучкість операцій

Джерело: узагальнено автором на основі [43, 44, 45].

Війна в Україні створює комплексні та багатовимірні виклики для банківського сектору. Кризові умови вимагають від банківських установ

адаптивних заходів та особливої уваги до підтримки як клієнтів, так і власного персоналу, а також подальшого розвитку механізмів, які сприятимуть мінімізації ризиків та, відповідно, забезпеченню фінансової стабільності та надійності банківської системи в умовах війни.

Свою ефективність при цьому показали стабілізаційні дії НБУ, що розробив та впровадив низку заходів, спрямованих на стабілізацію банківської системи в умовах війни. Основні кроки були спрямовані на забезпечення фінансової стабільності, підтримку ліквідності банків і захист інтересів вкладників та кредиторів. НБУ запровадив антикризові регуляторні рішення, щоб допомогти банкам зберегти ліквідність та підтримати їхню здатність обслуговувати клієнтів (табл. 1.5). Зокрема, НБУ знизив нормативи обов'язкового резервування для банків, що дозволило їм зберегти більші обсяги ліквідності та спрямувати кошти на забезпечення операційної діяльності. Крім того, він активно співпрацював із міжнародними фінансовими організаціями для залучення зовнішнього фінансування, спрямованого на підтримку банківського сектору та надання стабілізаційних кредитів.

Також НБУ прийняв рішення про введення валютних обмежень, спрямованих на захист міжнародних резервів та стабілізацію гривні. Зокрема, було обмежено виведення валюти за кордон і запроваджено контроль за курсовими коливаннями. Ці заходи мали на меті стримування валютних спекуляцій та підтримку стабільності гривні, що особливо важливо в умовах військової кризи.

НБУ надав банкам можливість отримувати рефінансування на вигідних умовах, що дозволило їм покращити показники ліквідності та продовжувати обслуговувати клієнтів. Для деяких банків було надано пільгове фінансування, зокрема, у формі довгострокових кредитів. НБУ також впровадив заходи для спрощення процедури рефінансування, що дало змогу банкам оперативніше залучати ресурси в умовах зростаючих ризиків. Крім того, з боку НБУ була посилена комунікація з банками щодо регулювання ризиків та забезпечення стабільності. Впроваджено спеціальні програми підтримки банків, що зазнали

значних втрат внаслідок військових дій, а також введено полегшені умови щодо складання звітності та виконання нормативних вимог для банків, що працюють у зонах бойових дій або з клієнтами з цих регіонів.

Таблиця 1.5

Стабілізаційні заходи Національного банку України в умовах війни

Назва заходу			
Характеристика заходу	Приклади застосування	Переваги	Недоліки
1. Зниження нормативів резервування			
Зниження вимог щодо обов'язкового резервування, що дозволяє банкам утримувати більше ліквідності для операційної діяльності	Банки знижують обсяги обов'язкових резервів, щоб використовувати додаткові кошти на поточні потреби клієнтів	Забезпечує додаткову ліквідність для банків	Може знизити стабільність банків, що обмежує можливість повернення до звичних нормативів
2. Рефінансування на вигідних умовах			
Надання банкам довгострокових кредитів на пільгових умовах для підтримки ліквідності та виконання зобов'язань перед вкладниками	НБУ надає комерційним банкам пільгові кредити для підтримки їх платоспроможності в умовах відтоку депозитів	Дозволяє банкам забезпечувати свої зобов'язання, підтримуючи стабільність	Залежність від НБУ може створити ризики для фінансової автономії банків
3. Запровадження валютних обмежень			
Обмеження на валютні операції, щоб захистити валютні резерви країни та запобігти різким коливанням курсу	Обмеження на виведення капіталу за кордон, встановлення обмежень на купівлю іноземної валюти	Сприяє стабільності національної валюти та захищає валютні резерви	Може створити труднощі для бізнесу та інвесторів, які залежать від імпорту або валютних операцій
4. Спрощення процедури отримання рефінансування			
Спрощення вимог до банків для отримання коштів від НБУ, що сприяє оперативній ліквідності банків та ефективній підтримці клієнтів	Банки можуть швидше отримувати фінансову підтримку від НБУ, щоб забезпечити свої потреби під час кризи	Підвищує швидкість реагування на фінансові виклики	Може призвести до зниження контролю над кредитним ризиком банків
5. Підтримка стабільності гривні			
Заходи з підтримки курсу гривні, включаючи валютні інтервенції та впровадження обмежень для стабілізації національної валюти	Проведення валютних інтервенцій на ринку для стабілізації курсу гривні, запровадження валютних обмежень	Підтримує стабільність цін та зменшує ризик інфляції	Вимагає значних резервів і може бути ефективним лише у короткостроковій перспективі

Продовження табл. 1.5

6. Співпраця з міжнародними організаціями			
Залучення зовнішнього фінансування для підтримки ліквідності банківського сектору та стабілізації економіки	Отримання кредитів від МВФ, ЄС та інших організацій для стабілізації валютних резервів та банківської системи	Забезпечує додаткове фінансування для підтримки економіки	Збільшує зовнішній борг країни і залежність від міжнародних фінансових інституцій
7. Спеціальні програми для банків у зонах бойових дій			
Впровадження спеціальних умов та послаблення регуляторних вимог для банків, які працюють у регіонах, що постраждали від бойових дій	Зниження вимог до звітності для банків на сході та півдні України, що мають обмежений доступ до своїх активів	Знижує адміністративне навантаження на банки у зонах конфлікту	Може створити додаткові ризики для банків, що працюють в цих регіонах, через зниження стандартів звітності
8. Полегшення вимог до складання звітності			
Запровадження пільг для складання звітності банками, що працюють у складних умовах війни, що дозволяє їм зосередитися на операційній діяльності	Зменшення частоти звітності для банків, що працюють у зонах бойових дій або обслуговують клієнтів із цих регіонів	Дозволяє банкам більше зосередитися на підтримці клієнтів у кризових умовах	Може призвести до зниження якості та точності фінансової звітності
9. Надання технічної допомоги			
Підтримка банків за допомогою програм навчання, консультацій та технічної допомоги, що дозволяє знизити ризики та підвищити ефективність діяльності в умовах війни	Проведення тренінгів для банківського персоналу щодо управління ризиками під час кризи	Підвищує професійну компетентність працівників банків	Вимагає додаткових ресурсів на навчання та може відволікати персонал від основної діяльності
10. Захист інтересів вкладників			
Запровадження заходів для гарантування безпеки вкладів населення, щоб запобігти масовому відтоку коштів з банківської системи	Гарантії щодо безпеки депозитів для населення, посилення інформування про стабільність банківської системи	Зміцнює довіру до банківського сектору та запобігає паніці серед вкладників	Може вимагати значних резервів та ресурсів для компенсації вкладів у разі надзвичайних ситуацій

Джерело: узагальнено автором на основі [46, 47, 48].

Банки України адаптувались до нових умов, впроваджуючи заходи, спрямовані на зменшення фінансового навантаження на клієнтів та підтримку їхньої платоспроможності в умовах війни. Основні заходи включали:

реструктуризацію боргів, відтермінування платежів та тимчасове замороження кредитів. Розглянемо їх детальніше (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Дії комерційних банків в умовах війни

Характеристика дії	Застосування	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
1. Реструктуризація боргів			
Надання позичальникам можливості змінити умови кредиту (терміни, ставки), щоб полегшити їхнє фінансове навантаження	Реструктуризація кредитів для бізнесу, який постраждав через бойові дії	Знижує фінансове навантаження на клієнтів, допомагає уникнути неплатоспроможності	Зниження доходів банку, можливі ризики неповернення боргів
2. Тимчасове замороження кредитів			
Призупинення нарахування відсотків та платежів по кредитах для клієнтів у зонах бойових дій	Замороження кредитів для фізичних осіб, які перебувають у зоні конфлікту	Допомагає клієнтам зберегти фінансову стабільність в умовах війни	Знижує доходи банку, може призвести до накопичення проблемних активів
3. Підтримка обороноздатності			
Розробка та впровадження спеціальних продуктів, спрямованих на підтримку оборонних заходів країни	Відкриття спеціальних рахунків для збору коштів на підтримку армії	Підтримує обороноздатність країни, сприяє соціальній відповідальності банків	Не завжди приносить прямий фінансовий дохід банку
4. Відкриття благодійних фондів			
Впровадження благодійних фондів для допомоги постраждалим від бойових дій	Створення фондів для підтримки переселенців та родин військово-службовців	Підвищує соціальну відповідальність банку, покращує його репутацію	Додаткові витрати, які не завжди можна покрити без зовнішньої допомоги
5. Підтримка малого та середнього бізнесу			
Надання спеціальних кредитних програм для МСБ, які потребують підтримки в умовах війни	Запровадження пільгових кредитів для малого бізнесу в аграрному секторі	Сприяє економічній стабільності та відновленню підприємництва	Ризик неповернення кредитів, зниження ліквідності банку
6. Цифровізація банківських послуг			
Розширення доступу до онлайн-банкінгу та безконтактних платежів, щоб клієнти могли користуватися послугами на відстані	Впровадження додаткових функцій у мобільних додатках, безконтактні картки	Підвищує зручність та доступність послуг для клієнтів, зменшує залежність від фізичних відділень	Може вимагати значних інвестицій у технології та кібербезпеку

Продовження табл. 1.6

1	2	3	4
7. Розробка кризових планів			
Впровадження антикризових заходів для швидкого реагування на загрози та підтримки стабільності банку	Розробка планів щодо відновлення діяльності у разі загострення конфлікту	Знижує ризики для банку, забезпечує підготовленість до надзвичайних ситуацій	Потребує додаткових витрат на розробку та впровадження планів
8. Впровадження програм підтримки персоналу			
Запровадження програм психологічної допомоги, страхування та соціальних пільг для працівників	Страхування життя працівників, психологічна підтримка для колективу	Покращує моральний стан та продуктивність працівників, підвищує лояльність	Потребує додаткових фінансових ресурсів
9. Відтермінування виплат по депозитах			
Пропозиція клієнтам можливості відтермінувати зняття депозитів без втрати відсотків	Програми відтермінування зняття депозитів для фізичних осіб	Допомагає зберегти ліквідність банку, підтримує фінансову стабільність	Може призвести до зниження довіри до банку, якщо клієнти відчують труднощі в доступі до коштів
10. Розширення дистанційної підтримки клієнтів			
Впровадження додаткових каналів для дистанційного обслуговування клієнтів, зокрема гарячих ліній та чат-ботів	Запуск гарячих ліній для консультацій, запровадження чат-ботів	Підвищує доступність та якість обслуговування клієнтів, знижує навантаження на фізичні відділення	Вимагає інвестицій у технічне забезпечення та навчання персоналу

Джерело: узагальнено автором на основі [49, 50, 51].

Багато банків запровадили програми реструктуризації кредитів для громадян та підприємств, які втратили стабільні джерела доходу через війну. Реструктуризація дозволила позичальникам змінити умови кредитного договору, включаючи продовження терміну погашення кредиту, зменшення процентних ставок або (навіть) тимчасове відтермінування платежів. Завдяки цим заходам позичальники можуть продовжувати обслуговувати кредити, не наражаючи себе на ризик банкрутства або неплатоспроможності.

Деякі банки тимчасово заморозили платежі за кредитами для найбільш постраждалих категорій клієнтів, зокрема, для громадян, які втратили роботу через військові дії, або для бізнесів, що зазнали значних збитків. В цих умовах

банки надали клієнтам можливість не здійснювати регулярні платежі протягом певного періоду, без нарахування додаткових штрафів або пені.

Замороження кредитів також стало доступним для мобілізованих військовослужбовців та інших категорій громадян, які були безпосередньо задіяні у захисті країни. Це допомагає зменшити фінансове навантаження на тих, хто через участь у війні тимчасово не має можливості заробляти гроші.

Окрім заходів з підтримки клієнтів та реструктуризації кредитів, банки також активно працюють над створенням нових фінансових продуктів, які допомагають зібрати кошти для обороноздатності країни. Деякі з нових продуктів включають спеціальні облігації, програми благодійних внесків та кредитування оборонних потреб.

Банки почали пропонувати своїм клієнтам інвестиційні інструменти, що спрямовані на підтримку державних оборонних програм. Наприклад, було запроваджено облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) військового часу, які можуть бути придбані громадянами та бізнесом для фінансування збройних сил. Ці облігації мають гарантовану прибутковість і стають популярним засобом для тих, хто хоче не лише зберегти свої заощадження, але й сприяти зміцненню обороноздатності країни.

Багато банків запровадили програми, що дозволяють клієнтам здійснювати благодійні внески на підтримку армії та гуманітарних ініціатив. Зокрема, було створено спеціальні рахунки для збору коштів на лікування постраждалих, надання допомоги біженцям, а також на забезпечення військових обладнанням та медикаментами. Банки активно підтримують ці ініціативи, надаючи пільги на здійснення таких переказів або знижуючи комісії.

Деякі банки також запровадили програми краудфандингу, що дозволяють об'єднати зусилля громадян для підтримки конкретних ініціатив. Наприклад, клієнти банків можуть за бажанням здійснювати регулярні перекази на користь армії, а також робити добровільні внески через мобільні додатки банків.

Крім приватних ініціатив, банки також підтримують державу шляхом кредитування підприємств, що працюють над забезпеченням оборонних потреб

країни. Кредитні програми для бізнесів, що займаються виробництвом або постачанням обладнання для збройних сил, часто мають пільгові умови та передбачають спрощені процедури для отримання фінансування. Такі кредити дозволяють підприємствам швидко нарощувати обсяги виробництва та забезпечувати збройні сили необхідними ресурсами.

У цілому, комерційні банки України демонструють високу гнучкість та швидкість реакції на виклики війни, активно впроваджуючи ініціативи, що допомагають стабілізувати фінансову систему, підтримати клієнтів та сприяти обороноздатності країни.

За підтримки НБУ та міжнародних партнерів, банківський сектор продовжує адаптуватися до нових умов, сприяючи стабільності економіки та підтримуючи громадян в умовах війни.

Банківська система України має значний потенціал і демонструє стійкість у складних умовах. Протягом останніх років вона адаптувалася до швидких змін, впроваджуючи інноваційні технології та розвиваючи цифрові послуги. Проте, з початком війни банки зіткнулися з численними викликами, такими як зниження ліквідності та ризики неплатоспроможності. В умовах війни багато банків змушені були переглядати свої стратегії, щоб зберегти стабільність та підтримати клієнтів. Незважаючи на ці труднощі, банківська система залишається важливим гравцем у відновленні економіки та забезпеченні фінансової стабільності країни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз ризиків, які формують умови банківської діяльності в Україні

Банківський сектор України – основа забезпечення стабільності економіки, шляхом реалізації фінансового посередництва та стимулювання економічний розвиток шляхом нарощення темпів кредитування реального сектору. Однак, протягом останніх років він зазнає значного впливу макроекономічних та політичних викликів. Криза 2014–2015 років, пов’язана з війною на сході країни, спричинила масове банкрутство багатьох банків, а також загальне зниження довіри до банківської системи. Негативний прояв посилюється під час повномасштабного вторгнення в 2022 році.

Втручання НБУ і його політика щодо очищення банківського сектору призвели до значної концентрації активів серед великих банків, де лідерами стали державні банки, такі як ПриватБанк, Ощадбанк та Укрексімбанк.

Сьогодні банківський сектор України демонструє поступове відновлення. Введення НБУ нових регуляторних стандартів, таких як Базель III, сприяло зміцненню капіталізації банків. Однак, незважаючи на деякі успіхи, українська банківська система залишається вразливою через зовнішні та внутрішні чинники, такі як триваюча війна, високий рівень інфляції та постійна загроза економічних криз.

Отже, аналіз ризиків є невід’ємною частиною банківської діяльності, особливо в умовах нестабільності української економіки. Банки постійно стикаються з різними видами ризиків, які можуть негативно вплинути на їхню фінансову стійкість і здатність виконувати свої зобов’язання перед вкладниками та позичальниками. Через високий рівень макроекономічної невизначеності, вплив глобальних фінансових ринків та постійні зміни в законодавчій базі,

банківські установи мають бути готовими до швидкої адаптації та розробки ефективних стратегій управління ризиками.

Актуальність аналізу ризиків банківської діяльності також зростає в умовах підвищеної конкуренції на ринку, технологічної трансформації та загроз кіберзлочинності. Вміння банку управляти ризиками безпосередньо впливає на його прибутковість, надійність та репутацію. Неврахування або неправильна оцінка ризиків може призвести до значних фінансових втрат, втрати ліквідності та навіть банкрутства банківських установ.

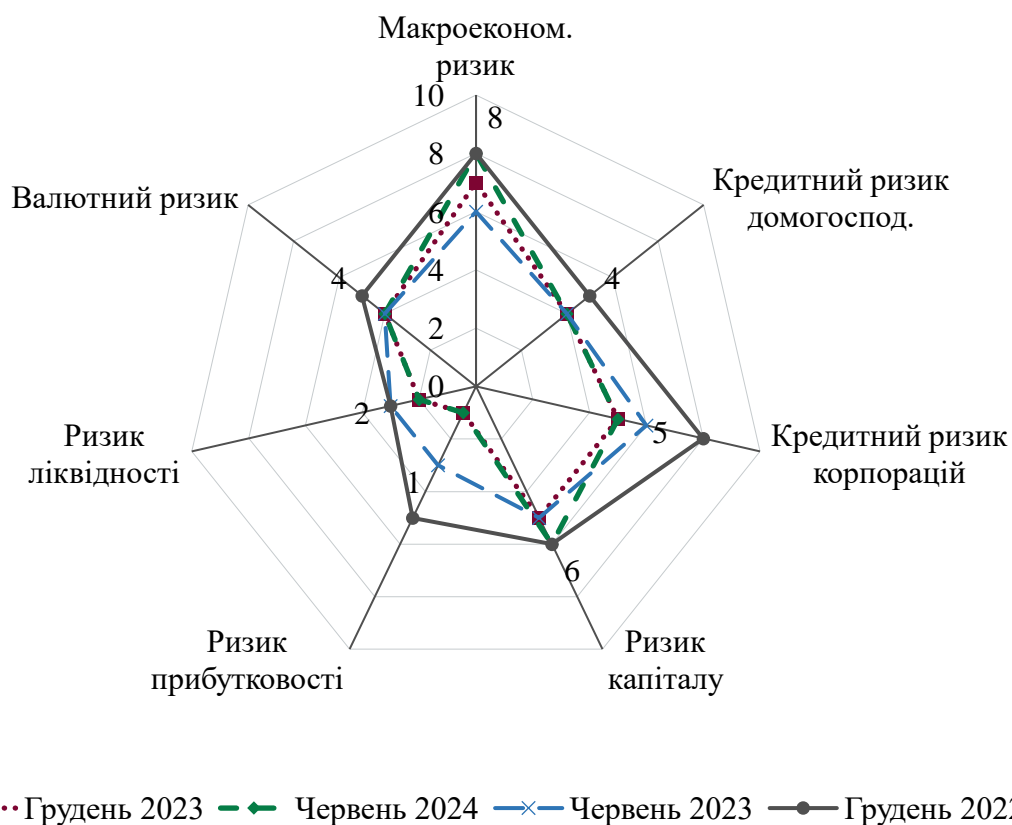
При аналізі ризиків банківську діяльність необхідно розглядати не окремо, в як елемент фінансової системи. Узагальнена карта ризиків фінансового сектору представлена на рис. 2.1, з якого видно, що макроекономічні ризики зросли, вони залишаються найбільш критичним фактором для фінансового сектору. Відновлення економіки сповільнилось, головним чином через перебої в енергетичному секторі.

Показники «дефіцит державного бюджету» та «відношення зовнішнього боргу до ВВП» все ще залишаються високими. Більше того, збільшення дефіциту поточного рахунку та зростання відношення державного боргу до ВВП підвищують ризики. Значна міжнародна фінансова допомога пом'якшує ці ризики.

Кредитний ризик домогосподарств залишається майже незмінним та є помірним. Частка значно прострочених кредитів продовжує знижуватись. Крім того, банки покращили свої очікування щодо якості роздрібних портфелів. Водночас очікування домогосподарств щодо розвитку економіки дещо погіршились.

Рівень корпоративних дефолтів за аналізований період свідчить про зниження цього показника. Оцінка самими банками якості майбутнього корпоративного кредитного портфеля – свідчить про позитивну динаміку.

Якість корпоративного кредитного портфеля також покращилась. Фінансовий стан підприємств добрий, боргове навантаження прийнятне, але перспективи майбутніх змін у діловій активності погіршились.

Пояснення:

1. Макроекономічний ризик — відображає рівень загроз, що виникають в реальній економіці або фіскальній сфері
2. Кредитний ризик домогосподарств та корпоративного сектору — відображає перспективи зміни рівня непрацюючих кредитів у портфелях банків та необхідність додаткового формування резервів під такі кредити
3. Ризик достатності капіталу — оцінює можливості банків забезпечувати достатній рівень капіталу
4. Ризик прибутковості — оцінює спроможність банків генерувати чистий прибуток
5. Ризик ліквідності — відображає здатність банків повною мірою та вчасно виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами
6. Валютний ризик — показує те, наскільки тенденції валютного ринку можуть впливати на стійкість банків

Джерело: побудовано за матеріалами [46]

Рис. 2.1. Карта ризиків фінансового сектору за методикою НБУ, де 1 – це найнижчий рівень ризику, а 10 – найвищий.

Показники рівня капіталу банків України – знизались, через більш жорсткі вимоги до капіталу, включаючи повне покриття операційного ризику. Водночас буфери капіталу банків залишаються сильними завдяки високій прибутковості та механізмам розподілу прибутку. Як наслідок, ризик капіталу все ще залишається помірним.

Показник ризику прибутковості залишається на історично низькому рівні. Банки залишаються прибутковими завдяки високому чистому процентному доходу, низькому рівню резервів на покриття збитків за кредитами та високій операційній ефективності. Ризики для прибутковості банків залишаються низькими, незважаючи на зниження процентних ставок.

Ризик ліквідності залишається майже незмінним та є низьким. Кошти клієнтів продовжують надходити в банк; коефіцієнт LCR більш ніж втричі перевищує контрольний показник. Згідно з опитуваннями НБУ, банки продовжують оцінювати ризик ліквідності також як помірний.

Рівень валютний ризику - помірний. При цьому, волатильність обмінного курсу «гривня – долар США» - зросла, що спричинило погіршення оцінювання банками рівня валютного ризику.

Водночас ризики банків були пом'якшені скороченням чистої валютної позиції. Крім того, збільшення золотовалютних резервів забезпечило певне полегшення ситуації на валютному ринку.

Далі детальніше зупинимось на основних ризиках у банківській діяльності, адже банківська діяльність пов'язана з різноманітними ризиками, кожен з яких має свої особливості та вимагає специфічного підходу до управління [52]. Порівняльна характеристика ризиків банківської діяльності представлена в табл. 2.1.

Кредитний ризик характеризується проблемами з поверненням кредитів позичальниками. Високий рівень проблемних кредитів (NPL) є однією з основних загроз для банківського сектору України. Основа фінансової стабільності банків – обсяг ризиків, найвагомійший з яких – саме кредитний, в якому суттєву роль відіграє обсяг NPL.

Таблиця 2.1

Порівняльний аналіз ризиків банківської діяльності

Вид ризику	Характеристика	Наслідки прояву	Приклади прояву в діяльності українських банків	Методи зниження
Кредитний ризик	Ризик неповернення позичальниками отриманих кредитів	Втрати від неповернених кредитів, зниження ліквідності	Зростання частки проблемних кредитів під час фінансових криз	Покращення кредитного скорингу, вимоги до забезпечення, реструктуризація боргів
Ліквідний ризик	Недостатність ліквідних активів для покриття зобов'язань	Несплата депозитів, втрати довіри, банкрутство	У 2014 році багато банків не змогли виконати зобов'язання перед клієнтами	Управління активами та пасивами, підтримка резервів ліквідності, доступ до міжбанківських ринків
Процентний ризик	Вплив зміни процентних ставок на доходи та витрати банку	Втрати через не вигідні зміни у ставках кредитів і депозитів	Зміни облікової ставки НБУ можуть впливати на маржинальність кредитів	Хеджування процентних ставок, диверсифікація кредитного портфеля
Валютний ризик	Коливання валютних курсів, які впливають на баланс банку	Втрати через не вигідні зміни валютного курсу	Коливання гривні до долара під час економічної нестабільності	Хеджування валютних ризиків, використання валютних свопів
Операційний ризик	Помилки в управлінні, технічні збої або шахрайські дії	Фінансові втрати, пошкодження репутації	Кіберзлочинність, як атака на ПриватБанк у 2020 році	Інвестиції в кібербезпеку, автоматизація процесів, посилення внутрішнього контролю
Регуляторний ризик	Зміни законодавства та вимог НБУ	Втрати від невідповідності новим нормам, штрафи	Вимоги НБУ щодо капіталізації банків після кризи 2014–2015 років	Адаптація до нових регуляторних стандартів, моніторинг змін законодавства
Репутаційний ризик	Негативний вплив на імідж банку через різні чинники	Втрата клієнтів, зниження вартості акцій	Публічні скандали навколо ПриватБанку після націоналізації	Прозорість діяльності, комунікаційні стратегії для захисту репутації
Кіберризик	Загроза втрати даних або коштів через кібератаки	Фінансові втрати, витік даних клієнтів	Вірус Petya.A, що блокував доступ до комп'ютерних систем, шифрував файли і вимагав викуп за їхнє розблокування..	Використання багаторівневих систем безпеки, регулярні аудити кібербезпеки

Джерело: узагальнено автором з використанням [53, 54].

Ліквідність банку визначає його здатність вчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Недостатність ліквідних активів

може призвести до неспроможності банку здійснювати виплати за вкладами або іншими зобов'язаннями, що, у свою чергу, підриває довіру до нього [55].

Процентний ризик виникає через зміну ринкових процентних ставок. Банки надають кредити та приймають депозити під певні процентні ставки, і зміна цих ставок може негативно вплинути на доходи банку. Особливо важливим є контроль за процентним ризиком у країнах з нестабільною економікою та частими змінами монетарної політики.

Оскільки українські банки працюють не тільки з національною валютою, а й з іноземними валютами, коливання валютних курсів створюють значні ризики для банківської діяльності. Різкі зміни курсу гривні відносно долара США або євро можуть спричинити суттєві втрати як для банків, так і для їх клієнтів.

Операційний ризик пов'язаний з внутрішніми помилками в управлінні, технічними збоями, людськими факторами або шахрайськими діями. Операційні ризики можуть мати значний вплив на стабільність банку та призвести до втрат у фінансових і репутаційних ресурсах [56].

Зміни в законодавстві та регулятивних вимогах можуть також суттєво вплинути на діяльність банків. Зокрема, нові вимоги щодо капіталізації, звітності або стандартів ризик-менеджменту можуть викликати додаткові труднощі для банківських установ, особливо в умовах швидко мінливого регуляторного середовища.

Управління цими ризиками є одним із головних завдань для українських банків, адже їх ефективність залежить не лише від зовнішніх чинників, а й від здатності керівництва банку прогнозувати й мінімізувати негативні наслідки.

2.2. Аналіз показників фондування банків України

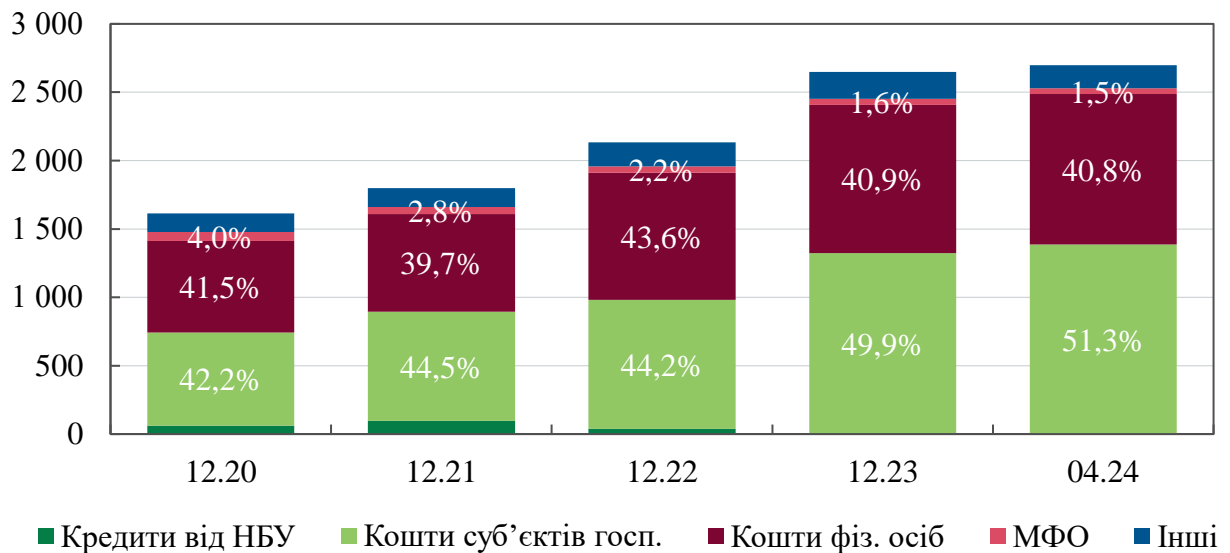
Фондування банків є ключовою складовою стабільної роботи банківської системи, оскільки воно визначає здатність банків залучати та ефективно використовувати ресурси для підтримки своєї ліквідності та фінансової стійкості. Основними джерелами фондування є депозити фізичних та юридичних

осіб, кредити міжнародних організацій, ринкові інструменти, а також фінансування, отримане від центрального банку країни. Далі детальніше проаналізуємо основні джерела фондування українських банків та динаміку їх змін упродовж останніх років.

Одним із найважливіших джерел фондування для українських банків є депозити населення та корпоративні депозити. Депозитна база забезпечує банкам можливість видавати кредити, інвестувати в різні активи та підтримувати ліквідність. Депозити фізичних осіб мають високу стабільність, оскільки населення традиційно зберігає свої заощадження в банківських установах, навіть за умов економічної нестабільності. Корпоративні депозити, з іншого боку, часто залежать від економічної активності бізнесу та загального економічного клімату в країні.

У структурі фондування українських банків депозити населення зазвичай становлять близько 50-60% всіх зобов'язань. Корпоративні депозити також займають вагомe місце, проте вони більш чутливі до змін в економічному середовищі. Під час економічних криз або зростання інфляції частина корпоративних клієнтів може забирати свої кошти для використання у внутрішньому бізнесі або через нестачу довіри до фінансової системи. Станом на квітень 2024 р. кошти клієнтів (фізичних осіб та юридичних осіб) в зобов'язаннях банків перевищує 93% (рис. 2.2).

Кредити, які українські банки отримують від міжнародними фінансових організацій - Міжнародним валютним фондом (МВФ) або Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) - є важливим джерелом довгострокового фінансування. Ці кредити зазвичай надаються на пільгових умовах з цільовою метою – забезпечення підтримки стабільності банківської системи або для фінансування окремих проєктів. Залучення таких кредитів залежить від макроекономічної ситуації в країні та ступеня її інтеграції у світову фінансову систему. При цьому, частка кредитів від міжнародних організацій у зобов'язаннях банківського сектору в поточному році скоротились до 1,5%.

Джерело: побудовано за даними [46]

Рис. 2.2. Структура зобов'язань українських банків за 2020-2024 рр., млрд грн

Українські банки також використовують ринкові інструменти для залучення капіталу, зокрема через випуск облігацій. Облігації є важливим інструментом для забезпечення довгострокового фондування, що дозволяє банкам залучати великі обсяги коштів з ринків капіталу на тривалий період [57]. Це є важливою альтернативою депозитному фондуванню, особливо у випадках, коли банки потребують стабільних ресурсів для інвестицій у великі проекти або для підтримки ліквідності в кризові періоди.

За останні кілька років структура фондування українських банків зазнала певних змін під впливом економічних та політичних факторів. У період після економічної кризи 2014-2015 років спостерігався значний відтік депозитів, особливо корпоративних, що було пов'язано із зниженням довіри до банківської системи. Проте з 2017 року ситуація почала стабілізуватися, що сприяло зростанню депозитної бази [58].

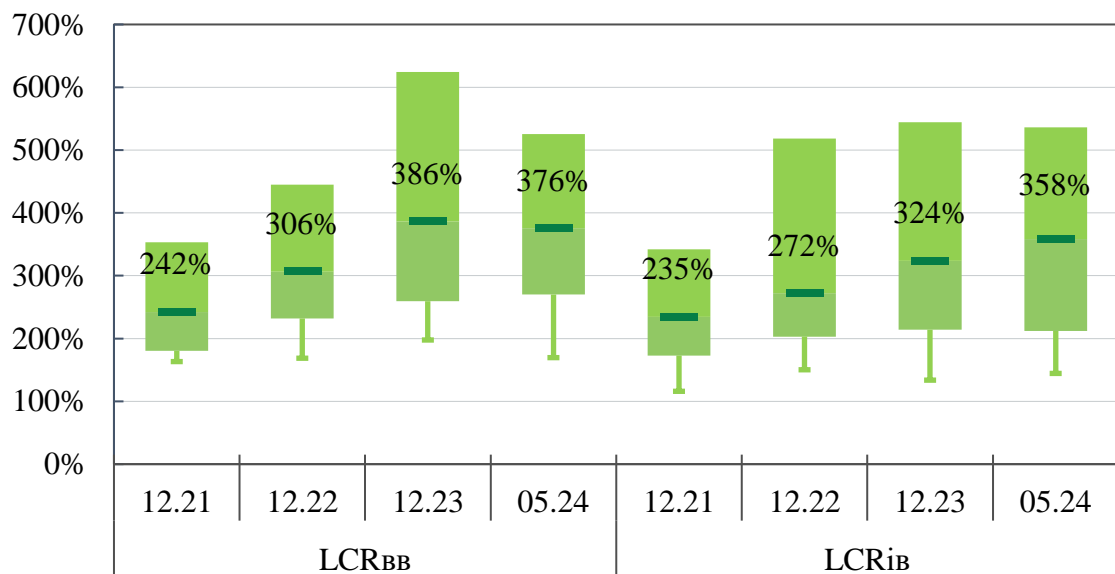
З 2020 року, під час пандемії COVID-19, знову виникли виклики для банківської системи, пов'язані з відтоком депозитів та необхідністю залучення зовнішнього фінансування. Водночас, міжнародні фінансові організації, такі як

МВФ та ЄБРР, продовжували надавати підтримку українським банкам через кредити та технічну допомогу [59, 60].

У 2022 році в умовах війни структура фондування знову змінилася - населення і бізнес частково вивели кошти, але банки почали активніше залучати кредити від НБУ та інших державних програм для підтримки ліквідності.

Банківська система України підтримує високий рівень ліквідності. Цьому сприяють регулярні надходження коштів на рахунки клієнтів, а також сприятлива (для ліквідності) структура активів.

Коефіцієнти LCR (коефіцієнт покриття ліквідністю, який визначає здатність банку підтримувати достатній рівень високоякісних ліквідних активів для покриття короткострокових зобов'язань.) більшості банків перевищують мінімально необхідний рівень у три рази (рис. 2.3).

Грані прямокутника – 1 та 3 квартилі розподілу.
Лінія всередині прямокутника – медіана.
Нижні лінії поза прямокутником – мінімум.
Нормативне значення 100%.

Джерело: побудовано за даними [46]

Рис. 2.3. Коефіцієнти покриття ліквідністю в усіх валютах (LCR_{вв}) та в іноземних валютах (LCR_{ів})

На початку 2024 року банки перерахували значні суми коштів на виконання бюджетів, що призвело до короткострокового зниження ліквідності в банківській системі. Банки сплатили рекордний податок на прибуток за високими ставками, а державні банки також виплатили великі дивіденди: загалом банки сплатили близько 77 млрд грн податку на прибуток у 2023 році. Більшість цих коштів було виплачено на початку року. Дивіденди, виплачені державними банками, становили близько 32 мільярдів гривень [61].

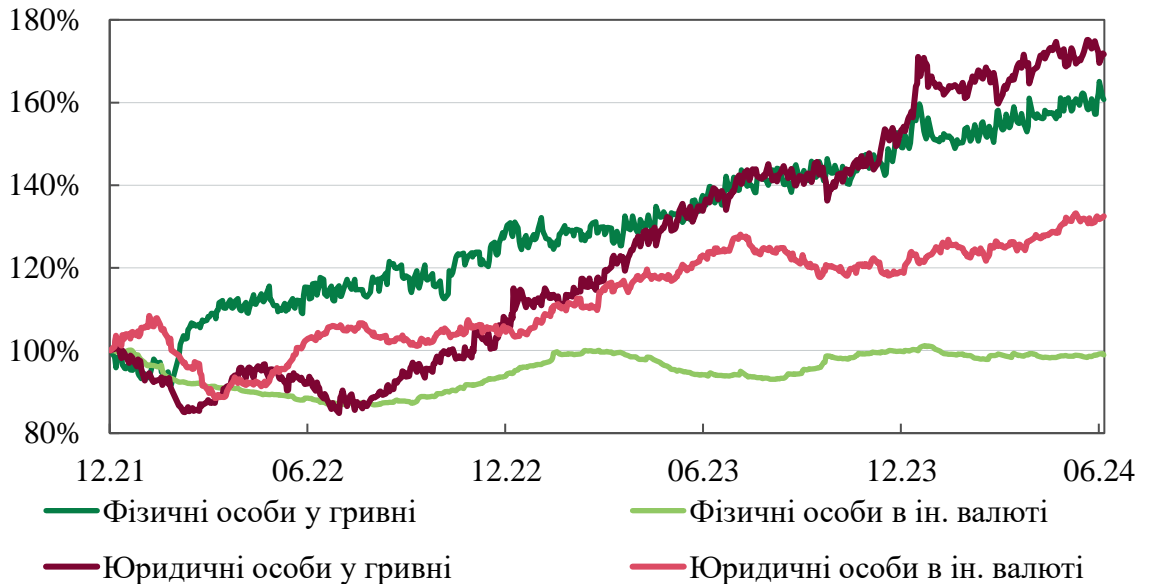
Частка ліквідних активів у чистих активах банків залишається високою - 42%. Банки підтримують достатній запас міцності, щоб протистояти ризикам ліквідності, які можуть виникнути у воєнний час. Найбільші запаси ліквідності мають іноземні банки, де цей показник сягає половини чистих активів, тоді як частка державних та приватних банків наближається до 40%. Структура ліквідних активів майже не змінюється: у гривневих ліквідних активах переважають державні облігації та депозитні сертифікати НБУ, тоді як у валютних активах - кошти на кореспондентських рахунках в іноземних банках. Частка останніх зменшується, оскільки кореспондентські рахунки в банках поступово вилучаються з переліку високоліквідних активів відповідно до європейських стандартів (на разі ця частка не повинна перевищувати 60% від загального обсягу високоліквідних активів).

Депозити фізичних та юридичних осіб є основним джерелом ліквідності для банків. Вони забезпечують необхідний обсяг ресурсів для виконання щоденних операцій, зокрема кредитування, здійснення платежів та інвестицій. В умовах стабільної економічної ситуації банки здатні використовувати депозити як стабільний інструмент для підтримки своєї ліквідності, оскільки вклади населення, як правило, мають нижчу чутливість до зовнішніх факторів у порівнянні з іншими джерелами фондування.

Завдяки наявності значної депозитної бази, банки можуть уникати використання більш дорогих та менш стабільних джерел фінансування, таких як міжбанківські кредити або випуск облігацій. Проте під час кризових періодів,

коли довіра до банківської системи знижується, можливий відтік депозитів, що зменшує ліквідність банків і підвищує їх потребу у зовнішньому фінансуванні.

Аналіз ситуації у 2022-2024 роках показує, що, попри війну, кошти накопичуються на рахунках компаній (рис. 2.4).

Джерело: побудовано за даними [46]

Рис. 2.4. Кошти клієнтів фізичних та юридичних осіб, 1 січня 2022 року = 100%

Триває стрімкий приплив гривневих депозитів до банків. Кошти компаній зростають швидше, ніж у фізичних осіб. Бізнес також більше інвестує в іноземну валюту. Накопичення коштів на рахунках відображає високі доходи більшості підприємств та обмежене використання коштів при скромних потребах в оборотному капіталі та відсутності інвестиційних проектів [46, 47, 48].

Підприємства традиційно тримають майже всі свої кошти на поточних рахунках, із нещодавньої валютною лібералізацією НБУ очікується, що частина накопичених коштів буде спрямована на зовнішні платежі (зокрема, на погашення кредитів та виплату дивідендів). Водночас ці відтоки будуть

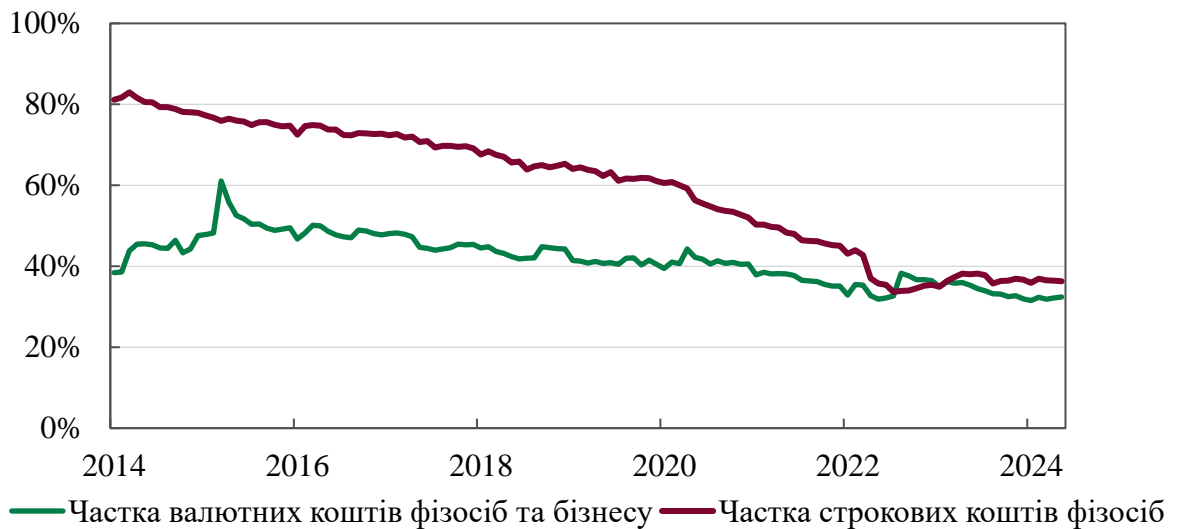
компенсовані надходженнями від корпоративної діяльності і, таким чином, не чинитимуть тиску на банківську ліквідність.

Депозити фізичних осіб є найбільшим джерелом фондування для банків, оскільки вони забезпечують стабільні надходження коштів, особливо за рахунок довгострокових депозитних програм. Юридичні особи також активно використовують банківські депозити для зберігання тимчасово вільних коштів, проте ці депозити більш схильні до коливань залежно від економічної активності. Довіра населення до банківської системи є ключовим фактором стабільності депозитної бази. У періоди криз або політичної нестабільності спостерігається зниження обсягів депозитів, оскільки вкладники починають переводити кошти у готівку або інші активи.

За аналізований період навіть попри війну кошти фізичних осіб продовжують зростати. Гривневі заощадження домогосподарств продовжують стабільно зростати, незважаючи і на звичайні сезонні коливання. Це зростання було зумовлене швидким збільшенням номінальних доходів домогосподарств та збереженням довіри до українських банків. Зросли як залишки на депозитах, так і середні суми депозитів. Середній розмір депозитів збільшився на 18% з квітня минулого року, досягнувши близько 12000 грн. При цьому великі депозити зростають значно швидше, ніж малі, що збільшує концентрацію коштів домогосподарств: обсяг гривневих депозитів понад 600 000 грн за останній рік збільшився більш ніж на 40% і становить близько третини загального депозитного портфеля. Загалом такі депозити становлять лише 0,2%.

Обсяг строкових депозитів домогосподарств у гривні збільшувався, хоча й дещо повільніше, ніж загальний обсяг депозитів фізичних осіб. Коли облікова ставка це призвело до обмеження коригування вартості строкових депозитів цієї групи клієнтів. Причина: спроба зберегти регуляторні стимули для залучення строкових депозитів, таких як резервні вимоги та вищі відсоткові ставки за 3-місячними депозитними сертифікатами. Як наслідок, частка строкових депозитів залишається на рівні близько 36%.

Вилучення доларів з депозитів сповільнилося (рис. 2.5).

Джерело: побудовано за даними [46]

Рис. 2.5. Рівень доларизації коштів фізичних та юридичних осіб за період 2014-2024 рр.

Послаблення валютних обмежень означало, що послуга конвертації гривні в іноземну валюту та розміщення її на депозиті перестала користуватися попитом. Як наслідок, строкові депозити домогосподарств в іноземній валюті зменшились. В останні місяці статистичні ефекти від знецінення гривні та збільшення валютних коштів підприємств перервали тенденцію до зниження частки валютних коштів. З початку 2024 року частка цих коштів в депозитах клієнтів становила близько 32%, що є низьким значенням – в ретроспективному порівнянні. Банки все ще не можуть активно залучати валютні депозити через вкрай обмежені інвестиційні можливості. Враховуючи високі відсоткові ставки за валютними активами, банки можуть тимчасово отримувати додатковий дохід, тримаючи ці кошти в низькоризикових інструментах, таких як депозити в іноземних банках та облігації інвестиційного рівня. Однак у довгостроковій перспективі ці можливості будуть підірвані очікуваним зниженням ключових процентних ставок у розвинених країнах. Таким чином, у банків і надалі буде мало стимулів заохочувати своїх клієнтів інвестувати в іноземну валюту.

Недепозитні джерела фіндування включають міжбанківські кредити, ринкові інструменти, зовнішнє фінансування від міжнародних фінансових організацій та залучення коштів від Національного банку України [62]. Ці джерела є важливими, особливо у періоди підвищеної потреби в ліквідності або під час кризи, коли депозитна база не здатна забезпечити необхідний рівень фінансування.

Міжбанківські кредити відіграють важливу роль у короткостроковому фінансуванні банків, особливо у випадках тимчасового браку ліквідності. На міжбанківському ринку банки можуть швидко залучити необхідні кошти для покриття тимчасових розривів ліквідності або для фінансування операцій. Однак, вартість таких кредитів може суттєво змінюватися залежно від загальної ситуації на ринку, рівня довіри між банками, а також від монетарної політики НБУ.

Ринкові інструменти, такі як облігації, також використовуються банками для фіндування, проте їх основна перевага полягає у можливості залучення довгострокового капіталу. Банки можуть випускати облігації на внутрішньому та зовнішньому ринках, залучаючи кошти від інвесторів для фінансування своїх операцій та інвестиційних проектів. Випуск облігацій може бути особливо важливим у періоди, коли депозитне фіндування недостатнє або нестабільне.

Ключовим гравцем на ринку підтримки ліквідності банківської системи виступає НБУ. Одним з основних інструментів залучення фондів від НБУ є програми рефінансування, що надають банкам доступ до кредитів для підтримки їх ліквідності у короткостроковій та середньостроковій перспективі [63].

Програми рефінансування, які пропонує НБУ, надають можливість банкам залучати кошти для підтримки ліквідності у разі відтоку депозитів або недостатньої ліквідності на міжбанківському ринку. Ці програми є особливо важливими у кризові періоди, коли доступ до зовнішнього фінансування може бути обмеженим або надто дорогим.

Рефінансування НБУ може надаватися на різні терміни — від короткострокового до середньострокового. Умови рефінансування можуть

залежати від загальної монетарної політики НБУ, рівня інфляції, а також потреб банківської системи. Під час криз, таких як фінансова криза 2014 року або пандемія COVID-19, НБУ активно використовував програми рефінансування для стабілізації банківської системи [64].

Військові дії 2022 року знову призвели до необхідності підтримки банків через програми рефінансування, що дозволило банкам зберегти свою функціональність навіть у надзвичайних умовах [65].

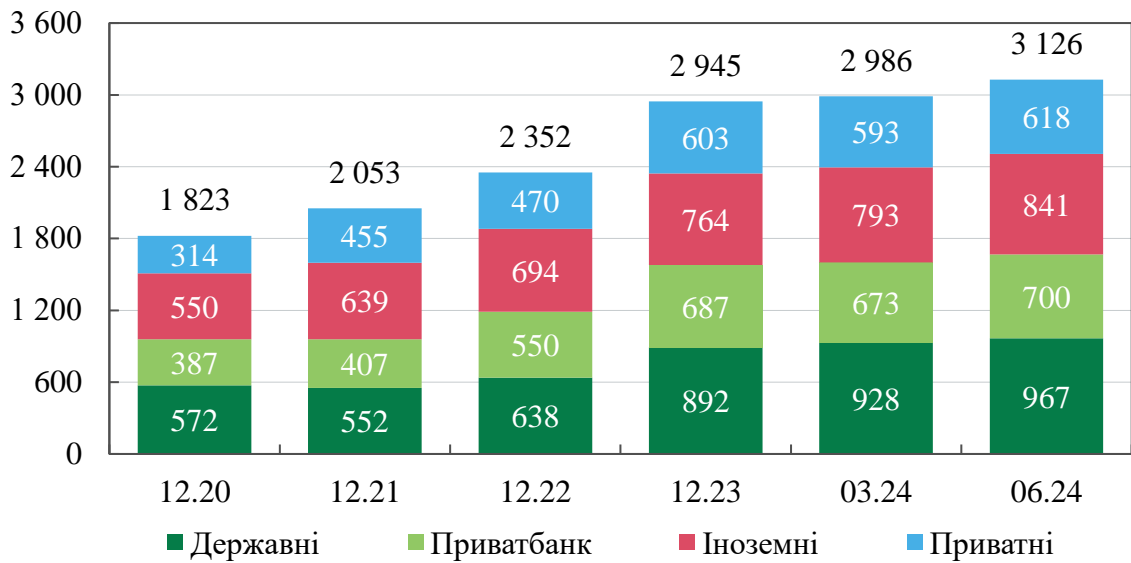
Ліквідність банківської системи України залишається на високому рівні, проте її розподіл в установах є нерівномірним. Висока частка якісних ліквідних активів та запаси міцності дозволяють банкам протистояти потенційним ризикам. Значні та стабільні припливи коштів клієнтів, переважно в гривні, зменшують потребу в зовнішньому фінансуванні. Після сезонного спаду на початку року обсяги коштів клієнтів знову зросли. Строкові гривневі вклади населення залишаються стабільними, а процес дедоларизації призупинився. Ці фактори свідчать про позитивні тенденції у фондуванні банківської системи.

2.3. Аналіз активів банків України

Аналіз активів банків є ключовим аспектом як оцінки фінансової стійкості банківської системи, так і підбору ефективних методів управління нею. В умовах динамічної економічної ситуації та постійних змін у регуляторному середовищі, банки повинні гнучко адаптувати свої стратегії управління активами для забезпечення стабільності та прибутковості.

За останні роки український банківський сектор зазнав значних змін, пов'язаних з економічними викликами, пандемією COVID-19 та повномасштабною війною. Результати аналізу активів банків дозволить визначити результат цього впливу не лише для розуміння поточного становища, а й для визначення майбутніх перспектив та напрямків для подальшого розвитку.

З рис. 2.6 можна прослідкувати позитивну тенденцію щодо нарощення загального обсягу чистих активів банків за досліджуваний період.

Джерело: побудовано за даними [66].

Рис. 2.6. Чисті активи за групами банків, млрд грн

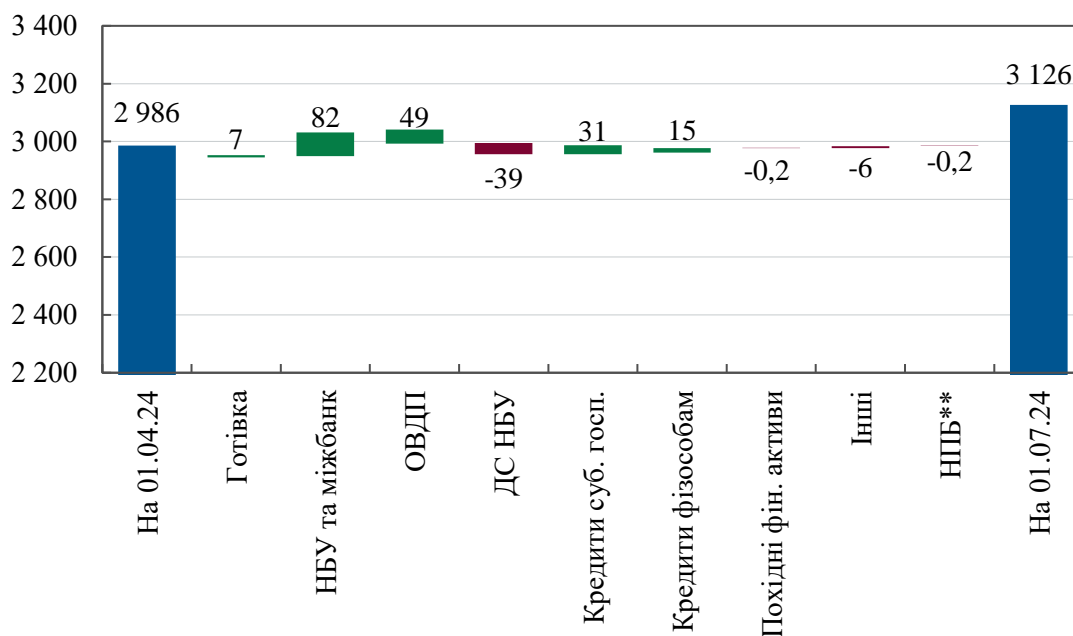
Більш детальний аналіз по групах банків демонструє стійке зростання чистих активів державних банків протягом усього періоду. На це, перш за все, впливає активна політика держави щодо підтримки таких банків та їх участь у фінансуванні державних програм.

Динаміка обсягу чистих активів Приватбанку демонструє незначні коливання, причиною яких є як вплив зовнішніх економічних і регуляторних умов, так і зміна внутрішньої кредитної політики. Чисті активи іноземних банків також зростають, але темпи зростання є нижчими порівняно з державними банками. Це можна пояснити більш обережною політикою іноземних банків щодо розширення своєї присутності на українському ринку через війну.

Аналіз динаміки чистих активів приватних банків також виявив коливання в загальній тенденції до зростання, що може бути пов'язано з різноманітністю стратегій окремих банків, їхньою реакцією на зміни макроекономічних умов та регуляторних вимог.

Загальна сума чистих активів за II квартал 2024 р. зросла з 2 986 млрд грн до 3 126 млрд грн, тобто на 4,7%, із них на 1% збільшення відбулося під впливом

зміни курсу валют (рис. 2.7). Перш за все відбулось збільшення коштів в НБУ та в портфелі ОВДП. На противагу, й далі зменшуються обсяги депозитних сертифікатів НБУ. При цьому, збільшився обсяг портфеля кредитів клієнтам на 19,1% в порівнянні з відповідними даними минулого року.

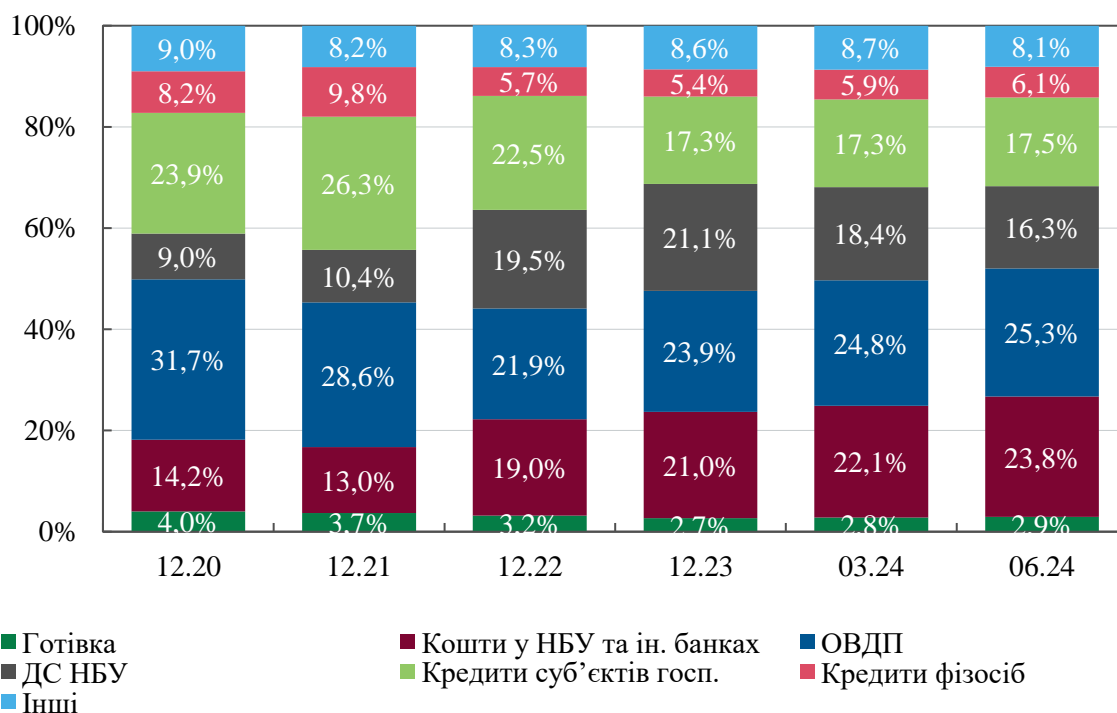
Джерело: побудовано за даними [66]

Рис. 2.7. Зміна структури чистих активів в II кварталі 2024, млрд грн

Отже, спостерігається загальна позитивна динаміка чистих активів банківської системи, що свідчить про активність банківського сектору та його сприяння економічному зростанню держави.

Оприлюднені результати проведеного НБУ огляду банківського сектору підтверджують, що обсяги валових гривневих кредитів зростають вже понад рік. Протягом II кварталу 2024 р. темпи нарощення обсягу кредитів для бізнесу збільшились до 5,3%, а для фізичних осіб до 6,7% в порівнянні з попереднім кварталом. При цьому, у структурі роздрібних кредитів на 0,8% збільшилась частка позик на нерухомість, але на 0,6% зменшилась частка кредитів на поточні потреби.

З рис. 2.8 видно, що найбільшу частку в структурі чистих активів традиційно займають кредити. Збільшення частки кредитів юридичних та фізичних осіб свідчить про певну активізацію економічних процесів в державі та, відповідно, про зростання ролі банків у фінансуванні економічної діяльності.

Джерело: побудовано за даними [66]

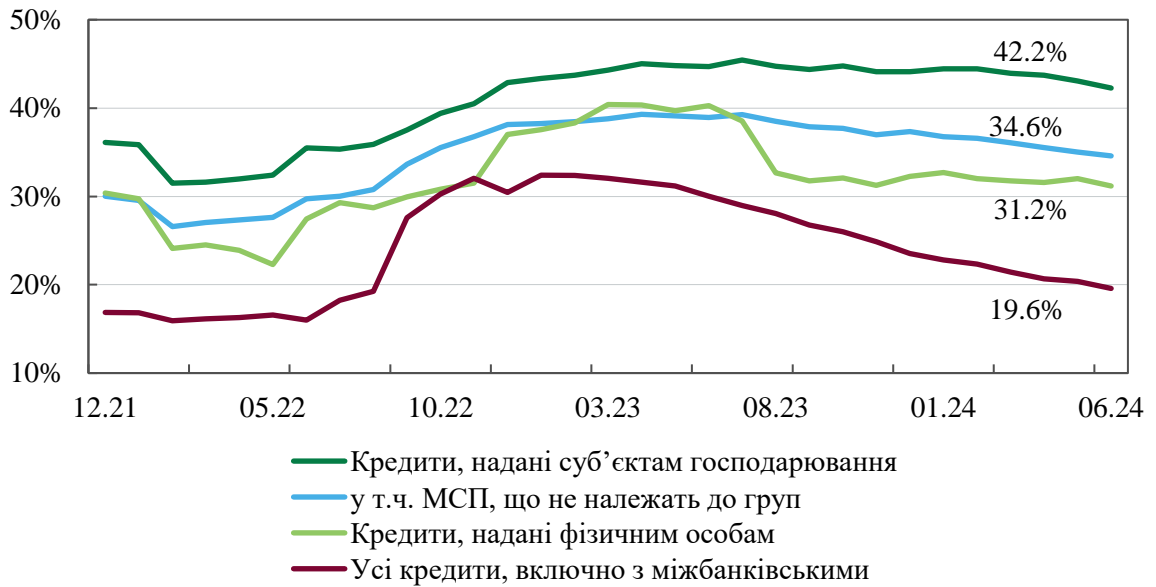
Рис. 2.8. Структура чистих активів банківської системи України

Ще одним значним компонентом активів банків є кошти в НБУ. Збільшення їх частки сприяє посиленню ліквідності банків, що є важливим фактором їхньої стійкості.

ОВДП є значною складовою активів банків України. Інвестиції в ОВДП дозволяють банкам отримувати стабільний дохід і диверсифікувати свої ризики.

Частка готівки в активах банків є меншою порівняно з іншими активами. Її динаміка відображає загальну тенденцію до безготівкових розрахунків.

Необхідно також відзначити позитивну динаміку щодо скорочення частки NPL у портфелях банків (рис. 2.9).

Джерело: побудовано за даними [66]

Рис. 2.9. Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків

Непрацюючі кредити (NPL) - це кредити, за якими боржник припинив своєчасні платежі за основним боргом або відсотками. Відсоток таких кредитів є важливим показником якості кредитного портфеля як окремого банку, так і банківської системи загалом.

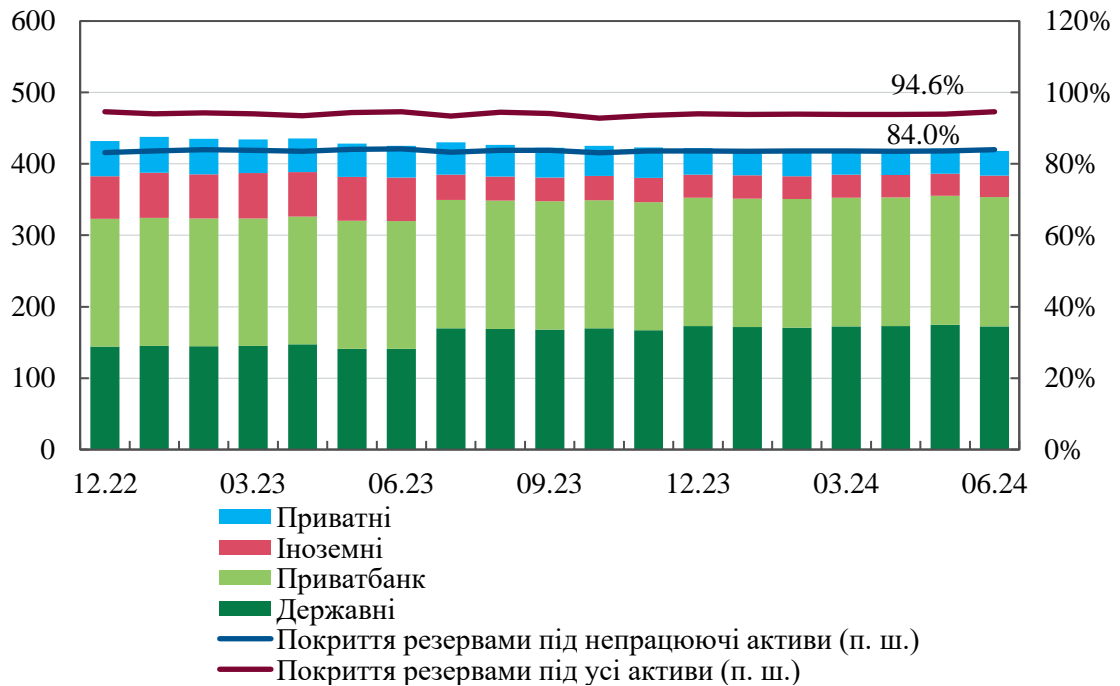
Рис. 2.9 відображає динаміку частки NPL у портфелях банків за різними категоріями кредитів протягом досліджуваного періоду та вказує на покращення їхньої якості.

При цьому на рис. 2.9 можна побачити, що найвищий рівень NPL спостерігається в категорії «Кредити, надані суб'єктам господарювання». Це свідчить про те, що бізнес-сектор найбільш постраждав від економічних труднощів, що призвело до зростання кількості неплатоспроможних боржників.

Інші досліджувані категорії непрацюючих кредитів за своїм рівнем майже повертаються до довоєнного рівня. Отже, можна зауважити, що протягом II кварталу частка NPL зменшувалася за всіма групами банків, чому сприяло

активне нарощення обсягів нових кредитів та списання тих, що визнані непрацюючими.

При проведенні аналізу активів банків необхідно розглянути рівень покриття NPL банківськими резервами (рис. 2.10).

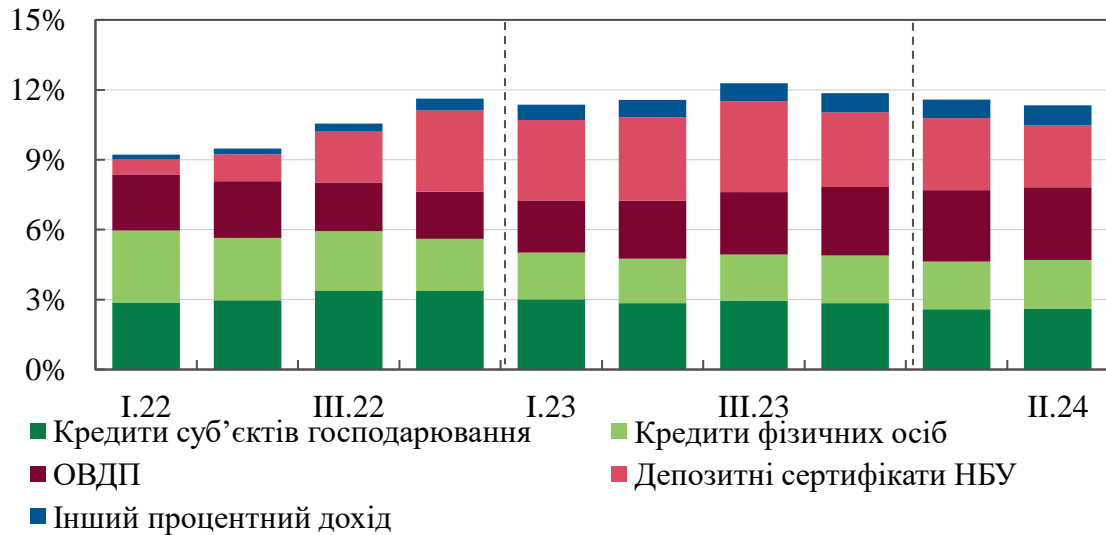

Джерело: побудовано за даними [66].

Рис. 2.10. Обсяг NPL (млрд грн) та рівень покриття резервами під активні операції

Загалом спостерігається майже стала тенденція щодо обсягів непрацюючих активів протягом аналізованого періоду. Рівень покриття резервами також неістотно коливається і демонструє достатній рівень для покриття можливих втрат від непрацюючих активів.

На увагу також заслуговує аналіз співвідношення складових чистих активів та процентних доходів (рис. 2.11).

Джерело: побудовано за даними [66].

Рис. 2.11. Співвідношення складових чистих активів та процентних доходів

Найбільша складова в процентних доходах протягом усього дослідженого періоду пов'язана з кредитами суб'єктів господарювання та демонструє стабільну частку з незначними коливаннями. Процентні доходи від кредитів фізичним особам також показують стабільну динаміку, але їх частка трохи менша порівняно з доходами від кредитів суб'єктам господарювання і незначно коливається з кварталу в квартал.

Процентні доходи від ОВДП протягом періоду займають відносно стабільну частку, яка поступово зростала з кінця 2022 року і залишалася стабільною після цього.

Доходи від депозитних сертифікатів НБУ суттєво зросли у другій половині 2022 року і зберігали значну частку протягом усього 2023 року, але в II кварталі 2024 року їх частка трохи знизилася. Інший процентний дохід залишається найменшою складовою і має незначний внесок у загальний дохід банків відносно чистих активів.

Зазначена тенденція обумовлюється тим, що пандемія та економічна криза, викликана війною, вплинули на кредитування як фізичних осіб, так і бізнесу. У

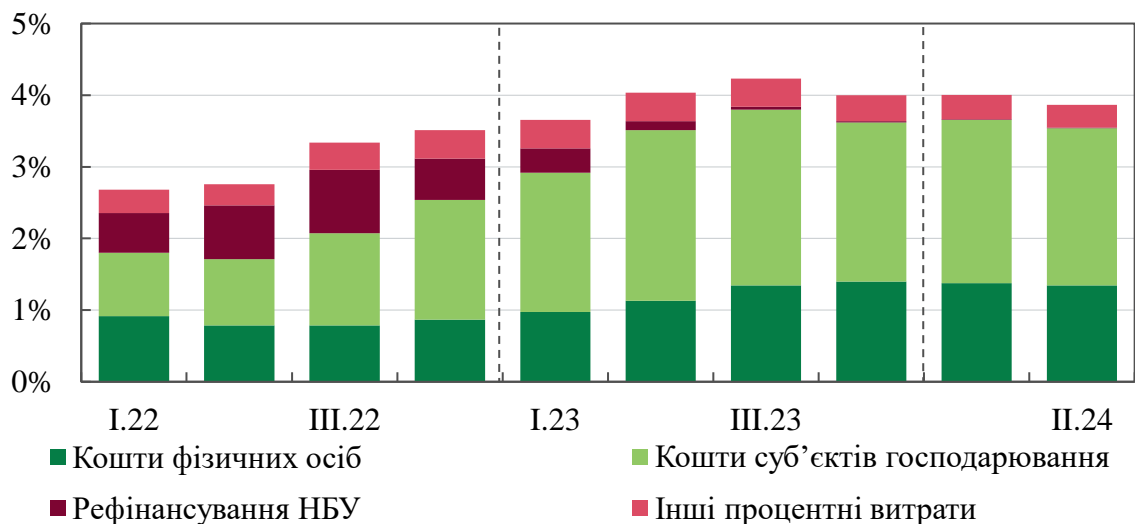
відповідь банки збільшили інвестиції в державні облігації та депозитні сертифікати НБУ, які забезпечують стабільний дохід при низькому ризику.

Зміна облікової ставки НБУ вплинула на дохідність депозитних сертифікатів НБУ, що зробило їх привабливими для банків, особливо в умовах невизначеності на кредитному ринку.

Протягом останніх років попит на кредити серед суб'єктів господарювання та фізичних осіб залишається відносно стабільним, що забезпечує банкам відповідний рівень доходів від кредитування. Незначне коливання пов'язане зі змінами в економічній активності.

Загалом графік показує, що банки поступово адаптувались до нових умов, оптимізуючи структуру активів для мінімізації ризиків та максимізації стабільного доходу, орієнтуючись на інвестиції в державні інструменти та депозитні сертифікати НБУ, а також на збереження стабільного кредитування бізнесу та населення.

Рис. 2.12 демонструє співвідношення складових процентних витрат банків України відносно чистих активів з I кварталу 2022 року по II квартал 2024 року.

Джерело: побудовано за даними [66]

Рис. 2.12. Співвідношення складових чистих активів та процентних витрат

Процентні витрати від коштів фізичних осіб складають значну частину процентних витрат, демонструючи стабільну частку протягом усього періоду. Проте у III кварталі 2022 року спостерігався незначний спад, після чого рівень витрат стабілізувався на високому рівні. Процентні витрати від коштів суб'єктів господарювання поступово збільшуються з I кварталу 2022 року, і, починаючи з I кварталу 2023 року, вони складають більшу частину процентних витрат відносно чистих активів, досягаючи піку у III кварталі 2023 року, а потім незначно зменшуються у II кварталі 2024 року.

Рефінансування НБУ має нестабільну динаміку. У III кварталі 2022 року та у I кварталі 2023 року спостерігається деяке збільшення частки витрат, пов'язаних з рефінансуванням, однак потім вона залишається стабільною або навіть трохи знижується в останніх кварталах.

Інші процентні витрати зростають у другій половині 2022 року, а також залишаються на помітному рівні протягом 2023 року, але трохи знижуються у II кварталі 2024 року.

Зазначена динаміка обумовлюється тим, що інфляція та економічна нестабільність викликали підвищення вартості залучених коштів, що змусило банки підвищити процентні витрати на депозити фізичних та юридичних осіб.

Політика НБУ щодо рефінансування, що включає зміну облікової ставки та підтримку ліквідності банків, вплинула на процентні витрати, пов'язані з рефінансуванням.

Також на вищезазначену динаміку вплинули зміни попиту на депозити серед фізичних осіб та бізнесу. Банки намагалися залучати кошти, підвищуючи ставки за депозитами, що вплинуло на збільшення процентних витрат, особливо під час економічної невизначеності.

Загалом, графік показує тенденцію збільшення витрат на залучення коштів від фізичних осіб та бізнесу на тлі економічної нестабільності та зростання облікової ставки. Проте в I півріччі 2024 року відмічається позитивна тенденція щодо скорочення процентних витрат, що демонструє ефективність адаптаційної політики банків до мінливих умов сьогодення.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Інтеграція ESG-факторів у стратегії управління банківською діяльністю

Останнім часом одним із ключових трендів у глобальному фінансовому секторі стала інтеграція ESG-факторів (Е-екологічні, S-соціальні, G-управлінські) у стратегії управління банківською діяльністю. Це зумовлено необхідністю адаптації банків до змін у суспільстві, економіці та регуляторному середовищі. У світі зростає усвідомлення важливості стійкого розвитку, а банки як фінансові посередники відіграють провідну роль у фінансуванні екологічних та соціальних ініціатив.

Екологічна складова (E) зосереджується на зменшенні негативного впливу діяльності банків і клієнтів на довкілля. Наприклад, банки фінансують проєкти з відновлюваної енергетики, відмовляються від підтримки екологічно шкідливих галузей і запроваджують політику "зеленого" кредитування.

У соціальній сфері (S) банки активно працюють над створенням інклюзивного середовища, підтримкою прав людини та вдосконаленням умов праці.

Управлінська складова (G) передбачає прозорість у прийнятті рішень, дотримання етичних стандартів і боротьбу з корупцією.

Для банківської діяльності інтеграція ESG-факторів є важливим інструментом управління ризиками. Наприклад, інвестиції в екологічно небезпечні галузі або співпраця з соціально безвідповідальними компаніями можуть призводити до репутаційних та фінансових втрат. З іншого боку, банки, які активно розвивають ESG-напрямки, отримують конкурентні переваги, зміцнюють довіру клієнтів і залучають інвесторів, орієнтованих на стійкий розвиток.

В умовах глобальної фінансової та економічної нестабільності банки стикаються з необхідністю адаптації до нових викликів, серед яких – зміна клімату, соціальна нерівність і посилення регуляторних вимог. Наприклад, міжнародні стандарти, такі як рекомендації ООН зі сталого розвитку, Базельські угоди та ініціативи Європейського Союзу, вимагають активного впровадження ESG-стандартів у банківській діяльності.

В Україні інтеграція ESG-факторів стає дедалі актуальнішою через низку причин. По-перше, це можливість залучити міжнародні інвестиції, адже глобальні інвестори дедалі частіше орієнтуються на стійкі фінансові практики. По-друге, адаптація до ESG-стандартів сприяє посиленню конкурентоспроможності банків України на міжнародному ринку. Крім того, дотримання ESG-принципів дозволяє банкам відповідати на очікування суспільства щодо соціальної відповідальності та підтримки екологічних ініціатив.

Зростання інтересу клієнтів до "зелених" фінансових продуктів також підвищує актуальність інтеграції ESG-факторів. Наприклад, екологічні депозити або кредити на енергоефективні проєкти стають дедалі популярнішими серед українських споживачів. Це відкриває нові можливості для банків у розширенні продуктового портфеля та зміцненні відносин із клієнтами.

Таким чином, інтеграція ESG-факторів у стратегії управління банківською діяльністю є не лише відповіддю на сучасні виклики, а й стратегічною необхідністю для забезпечення стійкості, конкурентоспроможності та репутації банків як соціально відповідальних фінансових установ [67].

У партнерстві з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), НБУ активно працює над розробкою нових стандартів сталого фінансування. Мета цієї співпраці – інтегрувати екологічні, соціальні та управлінські принципи в повсякденну діяльність українських фінансових установ. Цей процес є частиною масштабного Проєкту з розвитку сталого фінансування в Україні, який стартував у 2021 році з підписання Договору про співпрацю 16.04.2021 р. [68].

Регуляторний ландшафт українського фінансового сектору зазнає суттєвих змін. Відповідно до оновленої Політики НБУ до 2025 р. [69], з 2023 року банки, а з цього року й небанківські фінансові установи, повинні враховувати екологічні та соціальні фактори у своїй діяльності. Це означає, що управління ризиками стає більш комплексним і відповідальним.

Для розуміння важливості впровадження цілей сталого розвитку як пріоритету в управління банківською діяльністю детальніше розглянемо складові ESG-факторів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Сутність ESG-факторів та приклади їх прояву в банківській діяльності

Складова	Характеристика	Приклади прояву
Екологічна складова (E)	Включає питання, пов'язані зі зміною клімату, використанням ресурсів, управлінням відходами, зменшенням викидів вуглецю та підтримкою екологічно чистих технологій	- інвестиції в "зелені" проекти, такі як відновлювана енергетика; - фінансування енергоефективних ініціатив; - запровадження "зелених" кредитів або облігацій.
Соціальна складова (S)	Охоплює питання прав людини, соціальної відповідальності, гендерної рівності, умов праці та взаємодії з громадами	- розвиток програм фінансової інклюзії; - підтримку місцевих громад; - забезпечення доступності банківських продуктів для вразливих груп населення.
Управлінська складова (G)	Стосується прозорості, підзвітності, боротьби з корупцією, етичних стандартів та ефективності корпоративного управління.	- забезпечення відкритості інформації для клієнтів і акціонерів; - впровадження антикорупційних політик; - відповідальність за прийняття рішень у кризових ситуаціях.

Джерело: узагальнено автором

ESG-фактори, які формують новий підхід до ведення банківської діяльності, охоплюють три основні складові: екологічну, соціальну та управлінську. Їх інтеграція дозволяє банкам адаптуватися до сучасних викликів і сприяти стійкому розвитку економіки.

Екологічна складова (E) фокусується на питаннях захисту довкілля та адаптації до змін клімату. Банки активно інвестують у "зелені" проекти, такі як розвиток відновлюваної енергетики, підтримують впровадження

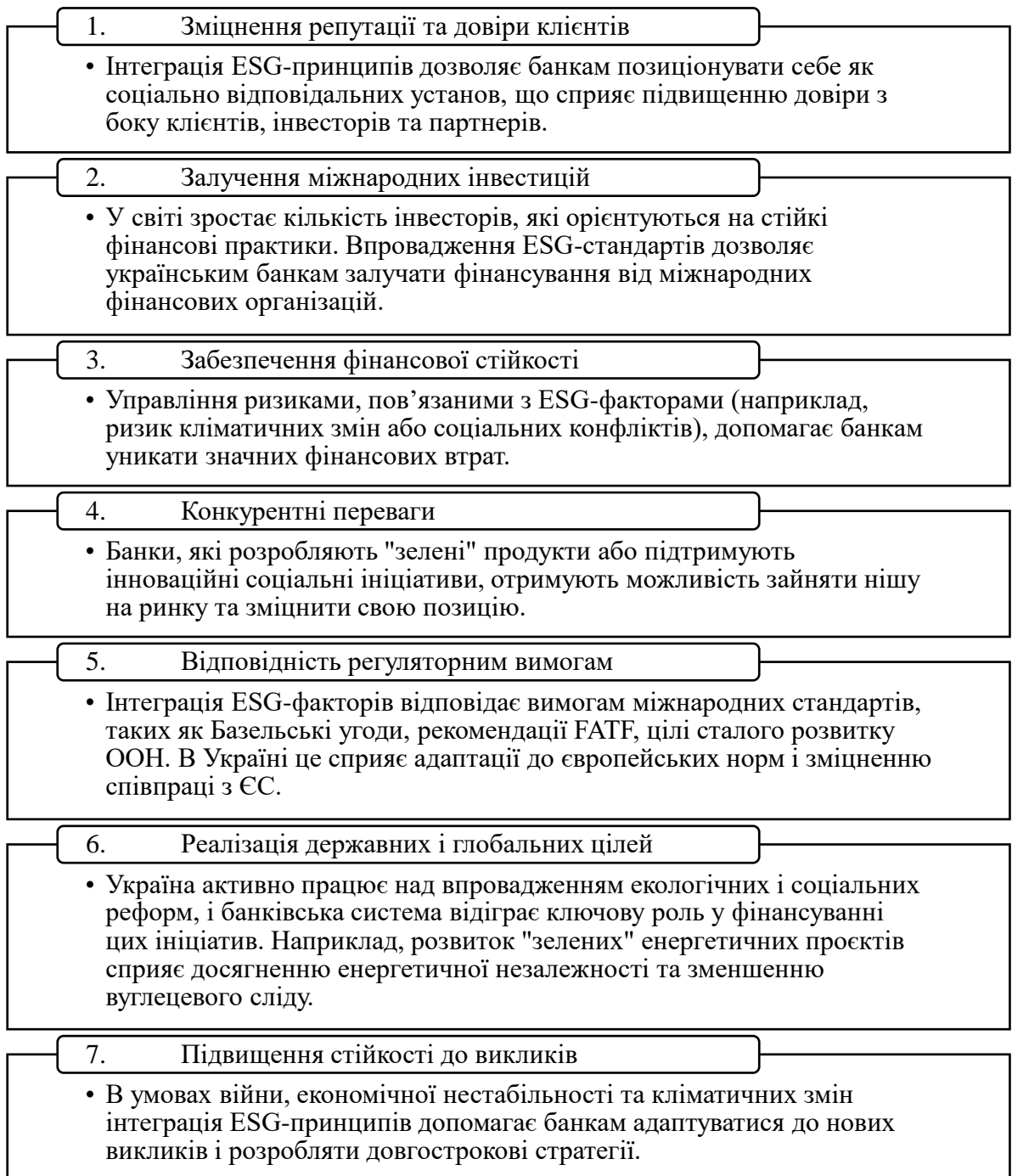
енергоефективних технологій та розробляють спеціальні фінансові продукти, зокрема "зелені" кредити. Ці заходи сприяють зменшенню вуглецевого сліду й спрямовані на підтримку екологічно відповідального бізнесу.

Соціальна складова (S) акцентує увагу на відповідальності банків перед суспільством. Інституції зосереджуються на створенні умов для фінансової інклюзії, забезпечуючи доступність банківських продуктів і послуг для малозабезпечених верств населення, людей із сільської місцевості та вразливих груп. Банки також підтримують місцеві громади через участь у соціальних ініціативах, фінансування інфраструктурних проектів і розробку спеціальних програм. Паралельно розвиваються принципи гендерної рівності, забезпечуються належні умови праці та стимулюється взаємодія з різними соціальними групами.

Управлінська складова (G) орієнтована на підвищення рівня прозорості та етичності банківських операцій. Банки впроваджують політику відкритості через публікацію фінансових звітів відповідно до міжнародних стандартів, забезпечують підзвітність клієнтам і акціонерам. Однією з ключових ініціатив є боротьба з корупцією, яка реалізується через впровадження антикорупційних політик та внутрішніх механізмів контролю. Особливу увагу приділяють ефективному корпоративному управлінню, розробці стратегій управління ризиками, що дозволяють банкам зберігати стійкість навіть у кризових умовах [70].

Таким чином, ESG-фактори відіграють важливу роль у банківській діяльності, інтегруючи принципи екологічної відповідальності, соціальної справедливості та якісного управління. Вони не лише покращують репутацію банків, але й формують основу для довгострокового економічного розвитку та фінансової стабільності в Україні.

Значення ESG-факторів для банківської діяльності в Україні узагальнено на рис. 3.1.

Джерело: узагальнено автором.

Рис. 3.1. Значення ESG-факторів для банківської діяльності в Україні

Підсумовуючи зазначене на рис. 3.1, необхідно відмітити, що інтеграція ESG-факторів у банківську діяльність в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні її адаптації до сучасних вимог суспільства та глобального фінансового простору. Однією з головних переваг такої інтеграції є зміцнення репутації банківських установ та підвищення довіри клієнтів. Увага до

екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності демонструє відповідальність банків перед суспільством, що підсилює лояльність клієнтів, залучає нових споживачів послуг і створює позитивний імідж на ринку.

Крім того, впровадження ESG-факторів відкриває доступ до міжнародних інвестицій. Банки, які активно розвивають "зелені" проекти, дотримуються принципів прозорості та етичного управління, стають привабливими для іноземних інвесторів, які орієнтуються на сталі інвестиції. Це дозволяє залучати додатковий капітал для фінансування проектів, які відповідають глобальним цілям сталого розвитку.

Забезпечення фінансової стабільності є ще одним важливим аспектом інтеграції ESG-факторів. Урахування екологічних та соціальних ризиків у стратегії управління банками дозволяє зменшити можливі фінансові втрати, пов'язані з кризовими ситуаціями, такими як екологічні катастрофи чи соціальні конфлікти. Це сприяє збереженню стабільності банківської системи навіть у складних економічних умовах.

Важливою перевагою впровадження ESG-факторів є створення конкурентних переваг. Банки, які активно впроваджують інноваційні підходи до сталого фінансування та соціальної відповідальності, виділяються серед конкурентів і займають провідні позиції на ринку. Це дає змогу не лише утримувати клієнтів, але й формувати партнерства з іншими фінансовими установами та міжнародними організаціями.

Інтеграція ESG-факторів також допомагає забезпечити відповідність регуляторним вимогам. Сучасні вимоги до прозорості, підзвітності та боротьби з відмиванням грошей стають дедалі суворішими, і дотримання цих стандартів є необхідністю для функціонування банків у міжнародному середовищі.

Банківська діяльність, орієнтована на ESG-принципи, також сприяє реалізації державних та глобальних цілей сталого розвитку. Інвестиції в "зелені" проекти, підтримка соціальних ініціатив і боротьба з корупцією допомагають досягти цілей, визначених міжнародними угодами, такими як Паризька кліматична угода чи Цілі сталого розвитку ООН.

Нарешті, врахування ESG-факторів підвищує стійкість банків до зовнішніх викликів. В умовах економічної нестабільності, технологічних змін чи екологічних катастроф банки, що впроваджують сталі підходи до управління, здатні швидше адаптуватися до змін і забезпечувати безперервність своєї діяльності.

Таким чином, ESG-фактори є не просто трендом, а необхідністю для сучасної банківської системи України. Вони створюють міцну основу для сталого розвитку, фінансової стабільності та соціальної відповідальності, сприяючи успішній інтеграції банків у глобальну економіку. Інтеграція ESG-факторів у стратегію управління формує основу для довгострокового успіху банківського сектору.

3.2. Заходи з посилення стабільності та інклюзивності банківської системи України

Питання забезпечення стабільності, інклюзивності банківської системи та підтримки доступу малого та середнього бізнесу (МСБ) до фінансування – предмет співпраці Національного банку України та міжнародних партнерів. У жовтні 2024 року задля досягнення цієї мети - між Міжнародною фінансовою компанією (IFC) та НБУ [71, 72, 73, 74] було підписано відповідні угоди.

Фарватер Угод – зміцнення фінансового сектору шляхом:

- сприяння та допомоги у вирішенні накопичених проблем з розвитку цифрових фінансових технологій;
- допомога у врегулюванні все ще значних (за обсягами) проблемних кредитів (NPL);
- стимулювання інновацій;
- підтримка розвитку фінансової інфраструктури.

IFC, член Групи Світового банку, та НБУ, підписали нові угоди про співпрацю, реалізація базових положень яких сприятиме забезпеченню підтримки та доступу до фінансування МСБ шляхом розширення доступу до

кредитування та розширенню можливостей забезпечення економічного відновлення в післявоєнний період.

Партнерство IFC з урядами, багатосторонніми установами, приватними благодійними організаціями та корпораціями дозволяє знайти рішення, які IFC не може запропонувати самостійно. Ці партнерства використовують зовнішнє фінансування, досвід і вплив, щоб розблокувати обмеження на шляху розвитку приватного сектора. Вони підсилюють вплив шляхом збільшення ресурсів для нових інвестицій, а також завдяки консультаційній роботі, яка є важливою для створення інвестиційних можливостей. Партнери внесли майже 2 мільярди доларів США (понад 1 мільярд доларів США на змішане фінансування та 956 мільйонів доларів США на консультації) на підтримку між 2020 і 2024 фінансовими роками, що було життєво важливим для виконання місії IFC.

Відповідно до звіту Групи Світового банку, повномасштабне вторгнення росії призвело до значних збитків – в усіх секторах економіки. Фінансовий сектор не став виключенням – його збитки станом на грудень 2023 року оцінюються в 5,7 мільярдів доларів.

Незважаючи на це, українські банки продовжують бути стійкими та стабільними, залишаючись відносно ліквідними та добре капіталізованими.

IFC інвестувала понад 340 мільйонів доларів США в гарантії для підтримки транзакцій торговельного фінансування та створила механізм розподілу ризиків на суму 100 мільйонів доларів США, щоб знизити ризики та надати 200 мільйонів доларів кредитів для МСБ.

Щоб усунути нормативну неузгодженість, IFC підтримує розробку нормативно-правової бази з фінансових технологій для створення екосистеми, яка пропонуватиме інноваційні фінансові рішення та доступні цифрові послуги.

Для подальшої підтримки кредитування бізнесу IFC з колегами з Швейцарії та Великої Британії, НБУ отримуватиме необхідні консультаційні послуги у двох важливих сферах для розвитку фінансового сектору – цифровій та з врегулювання проблемних активів.

Зміст запропонованих ініціатив, задекларованих у підписаних Угодах, зводиться до наступного.

1. Розширення асортименту цифрових фінансових послуг. Основні ініціативи включають:

- стимулювання інновацій через обмін фінансовими даними та послугами з довіреними третіми сторонами;

- розвиток агентських банківських моделей;

- заохочення впровадження сучасних та адекватних інноваційних фінансових послуг під наглядом НБУ;

- підтримка збільшення обсягу безготівкових операцій.

Угода підтримується Швейцарією та Великобританією.

2. Вирішення зростаючої проблеми непрацюючих кредитів (NPL). Цю ініціативу пропонується реалізувати шляхом створення необхідної нормативно-правової бази зі створення компаній з ліквідації активів (ARC) в Україні.

ARC, які зараз відсутні у фінансово-кредитній системі України – є робочим інструментом управління проблемними активами та залучення інвестицій. Вони часто перевершують банки в реструктуризації проблемних активів, пропонуючи спеціалізовані рішення щодо повернення боргів, які забезпечують довгостроковий життєвий цикл розвитку бізнесу.

Відновлюючи та підтримуючи бізнес, ARC сприяють його розвитку та створюють конкурентне та стійке бізнес-середовище. Ефективно вирішуючи проблемні кредити, ARC дійсно можуть допомогти зменшити загальний обсяг NPL та покращити показники діяльності та загальний стан банківського сектора.

Угода передбачає необхідні законодавчі реформи, навчальні ініціативи та семінари, а також узгодження політичних рамок. Угода підтримана FIAS.

Обидві угоди є частиною зусиль IFC щодо покращення доступу до фінансування для українського бізнесу на тлі вторгнення росії. Вони - результат плідної співпраці IFC, SECO, FIAS, GGF та Уряду України.

Україна та партнери будують довготривалу співпрацю, інклюзивний і стабільний фінансовий сектор, життєво важливий для відновлення економіки

України. Ефективна та професійна підтримка експертів Групи забезпечує впровадження достатньо різноманітних та змістовних реформ та програм: удосконалення системи банківського регулювання та нагляду, та також запровадження в Україні системи страхування воєнних ризиків. Це стане запорукою покращення інвестиційного клімату в банківському секторі України, а також створить необхідний базис для подальшого розвитку миттєвих платежів, токенизації та оверсайту.

ІФС також створила ініціативу під назвою Цифрові коридори даних (DDC), щоб допомогти українським біженцям отримати легший доступ до кредитних карток, позик та інших послуг. DDC, який вже працює в 10 країнах, пропонує транскордонний електронний обмін даними між Україною та фінансовими установами в Польщі, Грузії, Молдові та Латвії, зокрема.

Як стверджують сторони-учасники Угоди, її складові – основа для забезпечення передумов побудови стабільної та інклюзивної банківської системи, як основи післявоєнного відновлення економіки України.

3.3. Ключові завдання розвитку банківської системи України на післявоєнний період

Як зазначено у [75], потужний, ліквідний і стабільний банківський сектор економіки України буде потужним драйвером довгострокового економічного розвитку України. Його зміцнення та розвиток - невід’ємна частина післявоєнної реконструкції, яка забезпечить піднесення економіки, як мінімум, на довоєнний рівень.

У довгостроковій перспективі банківська система буде керуватися двома стратегічними міркуваннями розвитку. По-перше, кандидатура країни в ЄС має створити корисний інституційний якір, щоб керувати регуляторним узгодженням і (повторним) залученням іноземних інвесторів. По-друге, навіть після війни геополітичне та економічне становище України, швидше за все, залишатиметься невизначеним на деякий період. Тому, фінансовий розвиток та

поглиблення будуть залежати від домовленостей про розподіл ризиків з Європейським Союзом, двосторонніми донорами а також багатосторонніми інститутами розвитку.

Незважаючи на те, що в структурі «довоєнного» фінансового сектору України переважали саме банківські установи, наприкінці 2021 року обсяг кредитування приватного сектору становив лише 28% ВВП. Ця величина формувала половину загальних активів банків, а решта була позичена Уряду.

До речі, депозитна база країни також була доволі низькою – в порівнянні з іншими великими ринками, що розвиваються.

Це дозволяє зробити висновок, що ці дисонанси сформували значний простір – для росту відповідних показників діяльності банківської системи України та підтримки розвитку приватного сектору.

Українські банки витримали шок російського вторгнення. Це відображає подальше очищення та рекапіталізацію банківської системи після фінансової кризи 2014-2015 рр. (яка, до речі, забезпечила, що до 2022 р. інші банки були прибутковими, ліквідними та добре капіталізованими). Цьому сприяв комплекс стабілізаційних заходів, вжитих НБУ під час війни, про що йшлося у попередніх розділах роботи.

Станом на вересень 2022 року депозити не надходили матеріалізовано, що відображає державну гарантію роздрібних депозитів під час воєнного стану (100% гарантія на час дії воєнного стану та трьох місяців після його припинення, потім гарантована сума становитиме 600000 грн.). Фактично до травня 2022 року депозити фізичних осіб у гривні зросли приблизно на 11% відносно довоєнних запасів, хоча депозити підприємств і фізичних осіб в іноземній валюті зменшилася.

Після початку повномасштабного вторгнення роль державних регуляторів для підтримки економіки України значно зросла [76]. Саме завдяки своєчасним та адекватним заходам, вжитим регуляторами, економіка витримала небачене на неї навантаження.

Банки скоротили кредитування приватного сектору, в той час як попит на позики теж різко впав. В умовах воєнного стану НБУ надає пріоритет безперервності виплат та забезпечення того, щоб банківська система залишалася функціональною, стабільною та ліквідною. Запобіжно, протягом перших місяців війни НБУ поширив необмежену кількість незабезпеченого рефінансування для банків із терміном погашення до одного року. З травня 2022 року ситуація стабілізувалася, банки могли отримувати кредити від НБУ лише під заставу. Грошове фінансування державного бюджету НБУ очікувано прискорило інфляцію. Щоб стримати зростання цін, захистити резерви та створити позитивні реальні ставки рентабельності гривневих активів, НБУ підвищив облікову ставку - на 15 п. п. - до 25% у червні 2022 року.

Як б зараз не була ситуація – в частині перспектив та строків – вже зараз треба формувати список пріоритетів реформ після війни. Для того, щоб фінансовий сектор України став ефективним двигуном зростання, критично важливо буде вирішити давні проблеми України, пов'язані з верховенством права та корупцією.

Інші передумови передбачають відновлення ефективної макроекономічної політики, зокрема - зменшення з часом фіскального домінування під час війни, а також повернення до таргетування інфляції. Соціальна політика веде до зниження нерівності доходів, але також допомогла б більша самозабезпеченість – створення інвесторської бази за рахунок довгострокових приватних заощаджень. Нарешті, критично важливо для України - міжнародна підтримка проектів комерційних інвесторів.

Пріоритетами післявоєнних реформ повинні стати наступні.

1. Забезпечення швидкого відновлення банківської системи. Вирішення проблеми непрацюючих кредитів та відповідна рекапіталізація банків мають стати ключовими. Україна вже не може дозволити собі банківську систему, яка «загрузла» у проблемних застарілих кредитах, надвеликий обсяг яких ускладнює фінансування нових інвестицій.

2. Ринкові фінансові відносини. Післявоєнний економічний розвиток обов'язково передбачає ринковий та комерційний розподіл ресурсів, що пов'язано з необхідно приватизувати державні банки та запропонувати внутрішні інструменти для мобілізації заощаджень. Це – надважливе, оскільки довоєнний розподіл в Україні ресурсів державою та пов'язані з цим виклики управління сформували абсолютно неринкову практику – країни, яка позиціонує себе, як ринкову. Саме це, з поміж іншого, повинно стати запорукою мобілізації міжнародної підтримки комерційних інвестицій.

3. Розвиток бази місцевих інвесторів і культури акціонерного капіталу. Збалансований і стабільний фінансово-банківський сектор не повинен бути надмірно борговим. Війна «стерла» значну частку власного капіталу в економіці, тому треба закласти основу для розвитку ефективного та ліквідного ринку капіталу.

4. Робота з непрацюючими (NPL) кредитами. За оцінками експертів [77], до середини 2022 року обсяг NPL перевищив 100 мільярдів євро. Значна частина припадає на українські державні банки, які – за статистикою – є суб'єктами, на які припадає 67% усього портфеля NPL банківської системі України.

На основі міжнародного досвіду, держава розробила відповідні механізми вирішення цієї проблеми. Серед них – на виконання Принципів стратегічної реформи державного банківського сектору [78] – пошук оптимального балансу між ефективністю діяльності державних банків та способами вирішення проблеми NPL, які, як і раніше, продовжують фінансуватися з бюджету.

Незабаром знадобиться всебічний огляд якості активів, щоб дозволити НБУ проводити калібрування потреби в докапіталізації для кожного банку. Після цього, необхідно розбити комплексний стратегічний підхід до вирішення питання NPL по всій банківській системі. Обов'язкова вимога: цей процес має бути ефективним, максимально швидким та повинен уникати дискримінації типу бізнес-моделі банку (наприклад, «державні» - проти «приватних», або «національні» - проти «іноземних»).

5. Відновлення стабільного розвитку фінансово-банківського сектору. Подальша комерціалізація банківського сектора передбачає звільнення від впливу мотивованого кредитування. Це надасть можливість очищення балансів не лише банків, а й їхніх акціонерів та дозволить провести незалежну перевірку керівників для відсіювання пов'язаного кредитування, врахувавши досвід після кризи 2014-2015 років.

Оскільки європейська інтеграція є ключовою стратегічною метою розвитку України, всі поточні зусилля щодо досягнення цієї мети треба диверсифікувати на банківський сектор і ринки капіталу. Ринки капіталу в Україні, що тільки зароджуються, потребують особливої уваги. Низка законів і нормативних актів, які потребують запровадження, повинні «запустити» ринок капіталу. Його ефективна робота передбачає вдосконалення системи управління, ліквідацію корупції та захист міноритарних акціонерів.

Те, що останніми роками тренди розвитку банківського сектору формували 5 найбільших банків, які, з одного боку, активно кредитували економічних суб'єктів, з іншого – сформували надвеликий портфель NPL, з третього – потребують постійних заходів з боку держави для підтримки загальної фінансової стабільності [79, 80] – свідчить про необхідність структурного перезавантаження всієї банківської системи. Але, не дивлячись на перехід нову структуру капіталу банківськими установами України, накопичені структурні проблеми залишаються актуальними.

Отже, фінансово-банківський сектор України стикатиметься з підвищеними геополітичними ризиками після війни. Коротко- та середньостроковий ризик забезпечуватимуть її самостійні зусилля в частині формування та реалізації складових Стратегії післявоєнного розвитку банківської системи. Довгостроковий ризик залишатиметься протягом тривалого періоду та може бути забезпечений підтримкою ЄС, міжнародних партнерів та багатосторонніх банків розвитку.

ВИСНОВКИ

Проведені в роботі дослідження дозволяють зробити такі висновки.

Банківська діяльність є фундаментом розвитку економіки, забезпечуючи мобілізацію ресурсів, їх ефективний перерозподіл та стимулювання інвестиційної активності. Банки відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності, підтримуючи безперервність грошового обігу та кредитування. Їх діяльність сприяє розвитку бізнесу, створенню робочих місць та зростанню економіки. У сучасних умовах, зважаючи на динамічні зміни в економічному середовищі, банківська система залишається важливим елементом інтеграції України у світову економіку. Важливість банків підсилюється у кризові періоди, коли вони стають провідниками стабілізаційних заходів.

Державне регулювання банківської діяльності є необхідним інструментом забезпечення стабільності фінансового сектору. Регуляторна політика спрямована на зниження ризиків, підвищення прозорості діяльності банків та захист інтересів вкладників. Регулювання включає нагляд за дотриманням банками нормативів капіталу, ліквідності та ризикових операцій. Зміни, впроваджені в останні роки, спрямовані на адаптацію до міжнародних стандартів, таких як Базельські угоди, та забезпечення фінансової стійкості. Особлива увага приділяється питанням боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, що підвищує довіру до банківської системи як всередині країни, так і за її межами. Водночас, постійна модернізація регуляторного середовища є викликом для банків, але вона створює міцну основу для їх розвитку.

В умовах війни банківська система України зіткнулася з безпрецедентними викликами, серед яких ризики ліквідності, значне зростання проблемних кредитів, фізичне руйнування інфраструктури та зниження довіри населення. Для стабілізації ситуації Національний банк України впровадив низку заходів, зокрема регулювання валютного ринку, підтримку ліквідності банків, тимчасове послаблення регуляторних вимог і обмеження на рух капіталу. Комерційні

банки, у свою чергу, адаптували свої операційні моделі, розширюючи онлайн-сервіси, підтримуючи клієнтів через реструктуризацію боргів та фінансування гуманітарних ініціатив. Важливою складовою стало збереження функціонування платіжної системи та доступу населення до фінансових послуг навіть у зонах активних бойових дій. Завдяки координації дій НБУ та комерційних банків вдалося забезпечити відносну стабільність фінансового сектору в умовах надзвичайного тиску. Ці заходи стали основою для подальшого відновлення та зміцнення банківської системи України.

Ризики, які формують умови роботи банків, є визначальним фактором їх стратегії. У дослідженні проведено порівняльний аналіз ризиків, які мають значний вплив на фінансову стабільність банківської системи. В умовах економічної нестабільності роль управління ризиками стає критично важливою, зокрема у контексті попередження кризових явищ. Виявлено, що вдосконалення методів оцінки та управління ризиками сприяє зменшенню втрат і підвищенню довіри до банків. Забезпечення стабільності діяльності банків у ризиковому середовищі є запорукою фінансової безпеки держави.

Аналіз показників фондування банків України показав, що диверсифікація джерел капіталу та розвиток довгострокового фінансування є важливими складовими їхньої стійкості. Залежність від короткострокових депозитів створює ризики для ліквідності банків, особливо в періоди криз. Запровадження сучасних фінансових інструментів, таких як облігації та синдиковані кредити, сприяє розширенню можливостей фондування. Залучення міжнародного капіталу також має стратегічне значення, особливо в умовах інтеграції України у світову фінансову систему. Розробка нових підходів до управління пасивами дозволяє банкам ефективніше реагувати на зміни ринку.

Аналіз активів банків України виявив, що якість активів є ключовим чинником фінансової стабільності. Проблемні кредити залишаються однією з основних проблем банківського сектору, що вимагає впровадження ефективних механізмів реструктуризації та врегулювання. Покращення якості активів сприяє підвищенню прибутковості банків та їх здатності виконувати зобов'язання перед

вкладниками. Важливим є розвиток інноваційних підходів до управління активами, зокрема впровадження цифрових технологій та автоматизації процесів.

Розгляд та аналіз зазначених питань зумовив необхідність пошуку шляхів удосконалення досліджуваного процесу. Автором проаналізовано існуючі пропозиції щодо цього питання та систематизовано у таких напрямках.

По-перше. В роботі розглянуто перспективи інтеграції ESG-факторів у стратегії управління банківською діяльністю. Екологічні, соціальні та управлінські складові стають все більш важливими у сучасному світі, формуючи нові стандарти для бізнесу. Для банків це означає необхідність врахування кліматичних змін, соціальної відповідальності та етичності управління. Інтеграція ESG-факторів дозволяє підвищити довіру клієнтів, залучити міжнародні інвестиції та забезпечити відповідність глобальним вимогам. Такі підходи також сприяють зниженню ризиків та підвищенню стійкості до зовнішніх викликів, роблячи банки більш конкурентоспроможними та забезпечуючи їх стійкий розвиток у довгостроковій перспективі.

По-друге. Для подолання існуючих викликів у фінансовому секторі Україна активно шукає допомогу міжнародних партнерів. Ці партнерства використовують зовнішнє фінансування, досвід і вплив, щоб розблокувати обмеження на шляху розвитку приватного сектора. Вибудовуються «рамки» довготривалої співпраці задля підтримки інклюзивного і стабільного фінансового сектору, життєво важливого для відновлення економіки України. Ефективна та професійна підтримка партнерів забезпечує впровадження різних (зі змістом) реформ та програм: удосконалення системи банківського регулювання та нагляду, та також запровадження в Україні системи страхування воєнних ризиків. Це стане запорукою покращення інвестиційного клімату в банківському секторі України, а також створить необхідний базис для подальшого розвитку миттєвих платежів, токенизації та оверсайту.

По-третє. Зміцнення банківського сектору України та розвиток її ринків капіталу стануть невід'ємною частиною післявоєнної реконструкції та розвитку.

Потрібно мобілізувати дуже великі обсяги внутрішніх і зовнішніх коштів. Це фінансування має бути швидко спрямоване на забезпечення загальної фінансово-банківської стабільності. Не дивлячись на перехід банків на нову структуру капіталу, накопичені структурні проблеми залишаються актуальними. Банківська система України стикатиметься з підвищеними ризиками після війни. Коротко- та середньостроковий ризик забезпечуватимуть її самостійні зусилля в частині формування та реалізації складових Стратегії післявоєнного розвитку банківської системи. Довгостроковий ризик залишатиметься протягом тривалого періоду та може бути забезпечений підтримкою ЄС, міжнародних партнерів та багатосторонніх банків розвитку.

Подальший фінансовий розвиток України значною мірою залежатиме від домовленостей про розподіл ризиків з Європейським Союзом, двосторонніми донорами а також багатосторонні інститути розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Драчевська О. До питання визначення поняття «банківська діяльність». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 193–197. URL: <https://library.ztu.edu.ua/doccard.php/131701>
2. Світлик М. Характеристика сутності банківської діяльності. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 3(9). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3\(9\)-260-265](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3(9)-260-265)
3. Kuznyetsova A., Pogorelenko N. Assessment of the banking system financial stability based on the differential approach. *Banks and Bank Systems*, 2018, № 13(3), P. 120-133. URL: [https://doi.org/10.21511/bbs.13\(3\).2018.12](https://doi.org/10.21511/bbs.13(3).2018.12). DOI: [https://doi.org/10.21511/bbs.13\(3\).2018.12](https://doi.org/10.21511/bbs.13(3).2018.12)
4. Буга М. Я. Банківська система України: становлення та розвиток. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2024. № 78. С. 81–86. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-78-12>
5. Dzyublyuk O. Transformation of the banking system in the context of global challenges : monograph / edited by Doctor of Economics, professor, Oleksandr Dzyublyuk. Vienna : Premier Publishing s.r.o. Vienna, 2018. 354 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33270/1/%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%8f-%d0%91%d0%a1.pdf>
6. Moroz N., Krip U. Banking system of Ukraine: current development trends. *Efektivna ekonomika*. 2021. No. 4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.83>.
7. Kuznetsova A., Samorodov B., Azarenkova G., Oryekhova K., Babenko M. Operational control over the financial stability of banking. *Banks and Bank Systems*, 2020, 15(1), P. 51-58. DOI: [https://doi.org/10.21511/bbs.15\(1\).2020.06](https://doi.org/10.21511/bbs.15(1).2020.06)
8. Швайко М., Микиша А. Сучасні тенденції розвитку банківської системи України. *Соціальна економіка*. 2022. № 63. С. 145–155. URL: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2022-63-14>

9. Федевич Л., Ливдар М., Межирицька Я. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 21. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/25>.

10. Зайцева Л. О. Банківська система України: стан, проблеми розвитку. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 280–285. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-1_0-pages-280_285.pdf

11. Муравський О. А., Шевчук Д. В. Сучасний стан банківської системи України. *Вісник ОНУ імені І.І.Мечнікова*, 2020, т.25, Вип. 2(81). URL: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/2-81-23>.

12. Руда О. Л. Сучасний стан банківської системи України та її конкурентоспроможність. *Ефективна економіка*. 2019. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7013>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.4.61>

13. Системна криза банківського сектору в Україні і стратегія її подолання: монографія / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; за ред.: С. М. Аржевітіна, Т. Є. Унковської. Електрон. текстові дані. Київ : КНЕУ, 2017. 182 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/24105>

14. Основні показники діяльності банків України. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

15. Семещук Я. С. Банківська система України в умовах євроінтеграції: труднощі та перспективи розвитку. *Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2019. Вип. 1 (11). С. 105–107. URL: https://ep3.nuwm.edu.ua/15786/1/%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%89%D1%83%D0%BA%20%D0%AF.%D0%A1.%28%D1%81.105-107%29_%D0%B2%D0%B8%D0%BF1%2811%292019.zax.pdf

16. Мохова Ю. Л. Особливості розвитку державного регулювання банківської діяльності в Україні. *Держава та регіони Серія: Державне*

управління. 2017. №1 (57). С. 69-73. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/14.pdf

17. Драчевська О. Правове регулювання банківської діяльності в Україні. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 1. Vol. 1. P. 78–83. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2020/12/Vyshegrad-1_2020_Tom-1.pdf

18. Малахова О.Л. Регулювання діяльності банків у контексті забезпечення фінансової безпеки держави. *Гроші, фінанси і кредит*, 2017. Випуск 17. С. 684-691. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/140.pdf>

19. Бондаренко А. І. Механізми державного регулювання ризиків банківської діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 17, С. 100–102. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ipd_2017_17_20

20. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

21. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

22. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX : станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

23. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII : станом на 1 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

24. Про затвердження Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладями : Рішення Фонду гарантування вкладів фіз. осіб від 09.08.2012 № 14 : станом на 20 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1548-12#Text>.

25. Світлик М. Особливості системи державного регулювання банківської діяльності як чинник протидії сучасним загрозам. *Наукові перспективи*. 2023. № 11(41). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-362-368](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-362-368)

26. Мордань Є.Ю., Онопрієнко Ю. Ю. Структурно-логічна схема державного регулювання банківської системи України. *Вісник СумДУ. Серія "Економіка"*. 2020. № 1. С. 93–103. URL: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2020.1-10>

27. Музика-Стефанчук О. А., Дубко А. С. Стала банківська діяльність як предмет фінансово-правового регулювання. *New Ukrainian Law*. 2024. № 2. С. 80–87. URL: <https://doi.org/10.51989/nul.2024.2.10>.

28. Ломачинська, І., Крухмаль, О., Ананьєв, М., Рудевська, В., Затонацький, Д., Погоріла, О. Удосконалення концепції державного регулювання банківської системи та моделювання його впливу на національну економіку. *Financial and Credit Activity. Problems of Theory and Practice*, 2023, 2(49), 8–23. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.49.2023.4030>

29. Драчевська О. О. Державне регулювання банківської діяльності в Україні. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2020. № 11. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/law2020/11/6535>

30. Shcherbatykh D., Tseben R., Valkova N., Jereleiko S., Nagorny P. Regulatory policy and institutional transformation of the banking system of Ukraine in the conditions of digitalization *Cuestiones Políticas*. 2022. Vol. 40, no. 75. P. 64–78. URL: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.03>

31. Вовчак О. Д., Бедненко В. М. Банківське регулювання і банківський нагляд як складові системи державного регулювання банківської діяльності. *Вісник Університету банківської справи*. 2017. № 2(29). С. 21–26. URL: [https://doi.org/10.18371/2221-755x2\(29\)2017120613](https://doi.org/10.18371/2221-755x2(29)2017120613).

32. Фурман О.М. Державне регулювання діяльності банків. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 1 (106) С. 56-62. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/1_2019/10.pdf

33. Лобова О., Москалюк М. Практика використання інструментів регулювання банківської діяльності в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-4>
34. Doroshenko N., Romanchuk S. The impact of the war on the banking sector of Ukraine. *Features and trends of socio-economic development in global and local dimensions*. 2022. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-244-9-38>
35. Stoika V. The impact of the war on banking in Ukraine. *Central European Review of Economics & Finance*. 2023. Vol. 43, no. 2. P. 52–64. URL: <https://doi.org/10.24136/ceref.2023.009>.
36. Гаврилко Т., Доманська О. Банківська система України в умовах повномасштабної агресії. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 9(37). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-9\(37\)-146-159](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-9(37)-146-159).
37. Гудзь Т., Герчіков М. Банківська система України в умовах війни. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 1-2 (302-303). С. 53–58. URL: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-1-2-302-303-53-58>.
38. Еркес О., Калита О., Сундук Т.. Банківська система України в умовах війни. *Scientia fructuosa*. 2022, 144, 4 (Ver 2022), 122–133. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)09](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)09)
39. Котік Б., Смолінська С. Функціонування банківського сектору України в період воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 213–217. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-42>
40. Садура О. Б., Підгаи на А. А. Фінансова стійкість банківської системи України в умовах війни. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 4. С. 24 – 29. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-4-3>.
41. Drobiazko A. O. The banking system of Ukraine as a factor of social stability in the war. *Forum for Economic and Financial Studies*. 2024. Vol. 2, no. 2. P. 399. URL: <https://doi.org/10.59400/feffs.v2i2.399>.

42. Kravchuk I. The banking system of Ukraine in wartime. *Humanities and Social Sciences quarterly*. 2023. Vol. 30, no. 3. P. 37–47. URL: <https://doi.org/10.7862/rz.2023.hss.25>

43. Антонюк О., Нянько Л. Банківська система України: виклики сьогодення та тенденції розвитку. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 3-4. С. 36-43. URL: <https://doi.org/10.35774/ibo2022.03-04.036>.

44. Ситник Н., Прицак Я. Банківська система України в умовах війни: ризику та оцінка безпеки. *Молодий вчений*. 2023. № 6 (118). С. 94–98. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-6-118-19>

45. Мединська Т.В., Бондарюк І.Л., Кропельницька С.О. Банківська система України: територіальна структура та виклики сьогодення. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2017. Т. 2, № 13. С. 80–89. URL: <https://doi.org/10.15330/apred.2.13.80-89>.

46. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Червень 2023 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2023-roku>

47. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Червень 2024 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2024-roku>

48. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Червень 2022 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku>

49. Шуміло, О., Заїка, О., & Гречко, С. Аналіз сучасного стану банківської системи України. *Економічний простір*, 2023, №188, 195-199. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/188-32>

50. Матузка Я. Що відбувається з українськими банками під час війни. Офіційний сайт НАБУ. URL: <https://nabu.ua/ua/yaroslav-matuzka.html>

51. Prykaziuk N., Myronchuk A. Priority directions of transformation of the banking system of Ukraine in the crisis conditions. *grundlagen der modernen wissenschaftlichen forschung*. 2024. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-24.05.2024.007>.

52. Тшонковскі К. Банківська діяльність в умовах економічної кризи національний та міжнародний досвід. *Журнал "Інвестиції: практика та досвід"*. 2023. № 22. С. 17–22. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.22.17>.

53. Забчук Г., Іващук О. Ризики банківської системи України в умовах воєнного стану. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 1-2. С. 50-61. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2022.01-02.050>

54. Сарахман, О., Шурпенкова, Р., Калайтан, Т. Ризик операційної діяльності банківського сектору в умовах повномасштабної війни в Україні. *Економічні горизонти*, 2023. №3(25), С. 79–94. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(25\).2023.286937](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(25).2023.286937)

55. Христофорова О.М., Мінасян М.Т. Ліквідність банківської системи та практичні аспекти її забезпечення в сучасних умовах України. *Науковий вісник Херсонського національного університету. Серія Економічні науки*. 2019. №. 36. С. 109–114. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2019-36-20>.

56. Сарахман О., Шурпенкова Р., Калайтан, Т. Ризик операційної діяльності банківського сектору в умовах повномасштабної війни в Україні. *Економічні горизонти*, 2023. №3(25), С. 79–94. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(25\).2023.286937](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(25).2023.286937)

57. Myronenko M., Polova O., Khaietska O., Koval N. Capitalization of banks: theory, practice and directions of ensuring. *Banks and Bank Systems*, 2018, №13(1), P. 173-183. DOI: [https://doi.org/10.21511/bbs.13\(1\).2018.16](https://doi.org/10.21511/bbs.13(1).2018.16)

58. Щуревич О., Стахів І. Підвищення довіри до банківської системи України. *Світ фінансів*, 2020. № 2(63). С. 24–35. URL: <https://doi.org/10.35774/sf2020.02.024>

59. Аврамчук Л., Мельник Т. Банківська діяльність України в період пандемії COVID-19. *InterConf*. 2022. № 15(117). С. 28–34. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.07.2022.003>

60. Дзюблюк О. В. Економічний розвиток і банківський сектор в умовах глобальної пандемічної кризи. *Фінанси України*. 2020. № 6 (295). С. 25–55. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42125>

61. Мещеряков А. А., Березовик В. М., Кіресва К. О. Фінансова стабільність та банківська система України: виклики та можливості розвитку. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 7. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.12>.

62. Король М. М., Співак В. О., Куліковська І. В. Сучасний стан показників української банківської системи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2023. № 47. С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-47-8>

63. Забезпечення ефективності функціонування банківського сектору України в умовах економічної нестабільності. Молодий вчений. 2023. № 9 (121). С. 13–17. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-9-121-3>.

64. Комар М., Зомчак Л., Пешко Б. Банківська система України в умовах пандемії та війни: симульативна економетрична модель. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-15>.

65. Petryshyn H. Functioning of the banking system of Ukraine during the war. *İstoriâ narodnogo gospodarstva ta ekonomičnoi dumki Ukraïni*. 2023. Vol. 2023, no. 56. P. 189–207. URL: <https://doi.org/10.15407/ingedu2023.56.189>.

66. Огляд банківського сектору. Серпень 2024. Офіційний сайт Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-08.pdf?v=9

67. Вовченко О. ESG-стратегія як основа управління ризиками сталого розвитку в банках. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-85>

68. Національний банк України. Національний банк та IFC спільно працюватимуть над розвитком "зеленого фінансування". Національний банк

України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ta-ifc-spilno-pratsyuvatimut-nad-rozvitkom-zelenogo-finansuvannya>

69. Політика Національного банку України щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року. Офіційний сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Policy_rozvytok-stalogo-finansuvannja_2025.pdf?v=4

70. Бортніков Г., Любич О. Управління ESG-ризиками в українських банках. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. No 6(47). С. 19–33. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.47.2022.3885>

71. Офіційний сайт IFC. URL: <https://www.ifc.org/en/about/partnerships>

72. IFC and NBU Strengthen Partnership to Boost Financial Sector Resilience, Support SMEs Access to Finance. URL: <https://www.ifc.org/en/pressroom/2024/ifc-and-national-bank-of-ukraine-strengthen-partnership-to-boost-financial-sector-resilience-support-smes-access-to-finance>

73. Національний банк та Міжнародна фінансова корпорація поглиблюють співпрацю для зміцнення фінансового сектору та розвитку кредитування в Україні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ta-mijnarodna-finansova-korporatsiya-pogliblyuyut-spivpratsyu-dlya-zmitsnennya-finansovogo-sektoru-ta-rozvitku-kredituvannya-v-ukrayini>

74. IFC і Національний банк України зміцнюють партнерство для підвищення стійкості фінансового сектору і підтримки доступу МСП до фінансування. URL: <https://www.ifc.org/uk/pressroom/2024/ifc-NBU-Strengthen-Partnership-to-Boost-Financial-Sector-Resilience-Support-SMEs>

75. Ralph De Haas, Alexander Pivovarsky. The Reconstruction and Development of Ukraine's Financial Sector after the War. EBRD. URL: <https://www.ebrd.com/publications/working-papers/the-reconstruction-and-development-of-ukraines-financial-sector-after-the-war>

76. Central Banking in Wartime: Lessons from Ukraine. July, 01, 2024. URL: <https://www.hhs.se/en/houseoffinance/outreach/news--press/news/2024/central-banking-in-wartime-lessons-from-ukraine/>

77. Panel Discussion “Non-Performing Loans as Obstacles Hampering Sustainable Development of Ukraine’s Economy”. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/panelna-diskusiya-problemni-kredit-yak-pereshkodi-na-shlyahu-stalogo-rozvitku-ekonomiki-ukrayini/>

78. Основні (стратегічні) напрями діяльності банків державного сектору на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D0%9D%D0%B0%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC.pdf>

79. Перспективна структура банківського ринку України. Аналітична доповідь. URL: <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/perspektyvna-struktura-bankivskoho-rynku-ukrayiny-spilne-zasidannya-nisd-i-klubu>

80. Мещеряков А., Боденчук Л., Ліганенко І., Рибак О., Лобунець Т. Тенденції розвитку банківської системи України в умовах воєнних дій та глобалізаційних впливів. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice. 2023. №3(50). С. 8–22.